

Technická univerzita v Liberci
Fakulta pedagogická

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2008

Lenka Dlasková

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Studijní program: Sociální práce

Studijní obor: Sociální pracovník

Kód oboru: 7502R022

Název bakalářské práce:

OSVOJOVÁNÍ DĚTÍ V ČR

THE ADOPTION OF CHILDREN IN THE CZECH REPUBLIC

Autor:

Lenka Dlasková
Budějovická 1713
407 47 Varnsdorf

Podpis autora: _____

Vedoucí práce: PaedDr. PhDr. Ilona Pešatová, Ph.D.

Počet:

stran	obrázků	tabulek	grafů	zdrojů	příloh
70	0	0	13	10	1 + 1 CD

CD obsahuje celé znění bakalářské práce.

V Liberci dne: 30.4.2008

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno a příjmení: Lenka Dlasková
Adresa: Budějovická 1713, 407 47 Varnsdorf

Studijní program: Sociální práce
Studijní obor: Sociální pracovník
Kód oboru: 7502R022

Název práce: OSVOJOVÁNÍ DĚTÍ V ČR
Název práce v angličtině: THE ADOPTION OF CHILDREN IN THE CZECH REPUBLIC

Vedoucí práce: PaedDr. PhDr. Ilona Pešatová, Ph.D.

Termín odevzdání práce: 30.4.2008

Bakalářská práce musí splňovat požadavky pro udělení akademického titulu „bakalář“ (Bc.).

.....
vedoucí bakalářské práce

.....
děkan FP TUL

.....
vedoucí katedry

Zadání převzal (student): Lenka Dlasková

Datum: 19.03.2007

Podpis studenta:

Cíl práce:

Cílem této práce bude **vytvořit informační manuál** pro náhradní rodiče se zaměřením na specifickou skupinu manželských párů, které z jakýchkoliv důvodů nemohou mít dítě vlastní a touží po úplné rodině. Práce by měla sloužit k objasnění problematiky zákonného procesu osvojení dětí v ČR.

Základní literatura:

HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z.: *České rodinné právo*. Vydání 2. Brno: MU v Brně a nakladatelství Doplněk v Brně, 2001. ISBN 80-210-2706-1.

MATĚJČEK, Z.: *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Vydání 1. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-83-6.

MATĚJČEK, Z. a kol.: *Osvojení a pěstounská péče*. Vydání 1. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3.

MATĚJČEK, Z.: *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Vydání 1. Praha: SPN, 1992. ISBN 80-04-25236-2.

NOVOTNÁ, V., PRUŠOVÁ, L.: *K vybraným otázkám osvojení dětí*. Vydání 1. Praha: LINDE nakladatelství s.r.o., 2004. ISBN 80-86131-56-4.

NOVOTNÁ, V. a kol.: *Zákon o sociálně právní ochraně dětí*. Vydání 1. Praha: LINDE nakladatelství s.r.o., 2000. ISBN 80-86131-26-2.

RADVANOVA, S.: *Výchova dětí v náhradní rodinné péči*. Praha: SPN, 1980.

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom(a) povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

V Liberci dne: 30.4.2008

Podpis:

Poděkování

Děkuji všem, bez nichž bych asi nikdy svou práci nedokončila.

Zvláštní poděkování náleží především vedoucí bakalářské práce, paní PaedDr. PhDr. Iloně Pešatové, Ph.D., za odborné vedení, podnětné rady, konzultace a připomínky, kterými přispěla k současné podobě práce.

Za konkrétní praktické rady a konstruktivní připomínky děkuji dále své kolegyni, Mgr. Janě Křížové.

Děkuji svému manželovi Michalovi a dětem Michalce a Ondrovi za trpělivost, citovou oporu a lásku.

Lenka Dlasková

Název bakalářské práce: Osvojování dětí v ČR

Název bakalářské práce: The adoption of children in Czech republic

Jméno a příjmení autora: Lenka Dlasková

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2007/2008

Vedoucí bakalářské práce: PaedDr. PhDr. Ilona Pešatová, Ph.D.

Resumé:

Bakalářská práce se zabývala problematikou osvojování dětí v České republice. Jejím cílem bylo vytvořit informační manuál pro náhradní rodiče se zaměřením na specifickou skupinu manželských párů, které z jakýchkoliv důvodů nemohou mít dítě vlastní a touží po úplné rodině. Práce měla sloužit k objasnění problematiky zákonného procesu osvojování dětí v České republice. Stanoveného cíle bylo dosaženo.

Práci tvořily dvě stěžejní oblasti. Jednalo se o část teoretickou, která pomocí zpracování a prezentace odborných zdrojů objasňovala otázky právní (legislativa) a dále popisovala psychologické aspekty jevu. Praktická část byla rozdělena do dvou celků. První celek praktické části tvořila část průzkumná. Cílem průzkumné části bylo zjištění, jak je zákonný proces osvojování dětí v České republice vnímám samotnými žadateli o osvojení. Pomocí řízeného rozhovoru s 20 manželskými páry byla zjišťována úskalí procesu osvojování, tak jak je cítí žadatelé. Druhý celek praktické části byl směřován na vytvoření vlastního manuálu pro budoucí osvojitele. Metodologickým východiskem této části byla analýza sekundárních dat a poznatky a postřehy z vlastní praxe.

Výsledky vyústovaly v konkrétní navrhovaná opatření ke zjednodušení a zkrácení procesu osvojování a dále ke změně přístupu jednotlivých odborníků. Za největší přínos práce vzhledem k řešené problematice bylo možné považovat seznámení se základními postupy, pravidly a případnými obtížemi a nastínění dalších námětů k zamyšlení.

Přála bych si, aby se práce stala jakýmsi průvodcem a pomocníkem budoucím osvojitelům k vytvoření nové rodiny.

Klíčová slova:

Rodina, rodiče, náhradní rodinná péče, osvojení, budoucí osvojitelé, opuštěné dítě, deprivace, dítě vhodné do osvojení, zprostředkování osvojení, přijímání dítěte

Summary:

The bachelor work is concerned with the problem of the adoption of children in the Czech Republic. Its aim was to create a manual for the adoptive parents to target the specific group of married couples which are unable to have their own child and want to have a complete family. The work should clarify the problem of the legal process of the adoption of the children in the Czech Republic. The target has been reached.

The work consists in two fundamental areas. It is the theoretic part, which with the process and presentation of the scientific sources clarifies the legal processes and also describes the psychological aspects of the event. The second part - practical part - is divided into two sections. The first section of the practical part is formed by the survey. The objective of the survey was the determination how the legal process of the adoption of the children in the Czech Republic is perceived by the applicants for the adoption. With the aid of the controlled interview with 20 married couples were established the difficulties of the process of the adoption from the point of view of the applicants. The second section is focused to create the manual itself for the future adoptive parents. The methodological base of this part was the analysis of the secondary dates and the knowledge and remarks of the own experience.

The results lead to concrete recommended remedies to simplify and shorten the process of the adoption and to change the behaviour of the individual experts also.

The most important contribution of this work is the familiarization with the basic procedures, rules and possible troubles during the process of the adoption. I wish this work would be a kind of guide and help for future adoptive parents to help them create a new families.

Keywords:

Family, parents, adoptive family care, adoption, future adoptive parents, lonesome child, deprivation, child suitable for adoption, arrange the adoption, adoption of the child.

Obsah

1. Úvod.....	8
2. Teoretická část.....	10
2.1 Rodina a její funkce.....	10
2.1.1 Vymezení pojmu rodina	10
2.1.2 Funkce rodiny.....	11
2.1.3 Význam rodiny pro dítě.....	12
2.1.4 Poruchy rodiny ve vztahu k dítěti	12
2.2 Historické kořeny osvojení a vývoj právní úpravy v ČR.....	14
2.2.1 Vývoj péče o opuštěné děti	14
2.2.2 Historie právní úpravy osvojení v ČR.....	15
2.3 Systém náhradní výchovné péče	16
2.4 Současné právní předpisy upravující osvojení	18
2.4.1 Mezinárodní dokumenty	18
2.4.2 Vnitrostátní dokumenty.....	20
2.4.3 Pojem osvojení	21
2.4.4 Předpoklady osvojení	21
2.4.5 Řízení o osvojení.....	23
2.4.6 Právní následky osvojení.....	23
2.4.7 Zrušení osvojení	23
2.5 Důvody vedoucí lidi k touze po dětech.....	24
2.5.1 Potřeby dospělých ve vztahu k dětem	24
2.6 Opuštěné děti.....	25
2.6.1 Děti vhodné pro osvojení	26
2.6.2 Psychická deprivace	27
3. Praktická část.....	30
3.1 Průzkumná část	30
3.1.1 Stanovení cíle průzkumu, předpokladů, průzkumného vzorku, použité metody	30
3.1.2 Realizace průzkumného šetření.....	32
3.1.3 Zhodnocení předpokladů.....	43
3.2 Manuál pro osvojitele.....	44
3.2.1 Období příprav před přijetím dítěte.....	44
3.2.2 Období posuzování budoucích rodičů.....	46
3.2.3 Období očekávání.....	55
3.2.4 Převzetí dítěte	57
3.2.5 Řízení před soudem.....	63
3.3 Závěr.....	65
3.4 Navrhovaná opatření	66
4. Seznam informačních zdrojů.....	69
5. Seznam příloh.....	70

1. Úvod

Děti mají přirozené právo na rodiče, výchovu, individuální vývoj a vzdělání.

Dětství je období vývoje dítěte, jeho příprava na dospělost. Jeho poznání z nejrůznějších aspektů ukazuje na složitost vývoje dítěte, závislost na bezprostředním okolí, rodině, i zákonitých procesech, kterými se v rámci socializace z této závislosti postupně vymaňuje, aby dosáhlo svého vlastního místa ve společnosti, svůj sociální status a roli v ní. K tomu však potřebuje, aby jeho potřeby a požadavky byly náležitě uspokojovány v pravé míře, času a prostoru a tak, aby byla jeho práva náležitě respektována.

Dítě nabývá atributu pokračovatele rodu a dětství se velmi zvolna začíná chápat jako přípravné období, v němž se má nový jedinec začlenit do plnosti života, pochopit a osvojit si své úkoly ve společnosti, jež jsou nebo budou od něho očekávány.

Člověk, oproti jiným biologickým druhům, potřebuje zajistit relativně nejdelší následnou péči po narození, a to nejen v oblasti somatické, ale i duševní a sociální. Je to proto, aby při nejmenším mohl jako dospělý obstát v těžké konkurenci s druhými jedinci či živou i neživou přírodou a s úspěchem přežít.

S otevírajícím se pojetím dětství a postavením dětí ve společnosti souvisí bezprostředně i základní společenský vztah, rozhodující pro každé dítě, a tím je vztah rodiče – děti.

(Dunovský, J. a kol., 1999, s.40)

Bohužel ne všechny děti mají to štěstí, aby mohly vyrůstat se svými rodiči ve své původní, biologické rodině.

Naše společnost zná děti odložené, nechtěné, na které rodiče i příbuzní zapomněli. Ve své praxi sociální pracovnice na oddělení sociálně – právní ochrany dětí jsem se setkala se stovkami dětí, které šťastný domov, šťastnou rodinu a tedy ani dětství nemají. Poznala jsem děti z rozvrácených rodin, děti z rodin neúplných, děti, které rodinu nikdy neměly, nebo měly jen krátce. Setkala jsem se s řadou dětí v rodině zanedbávaných, týraných, zneužívaných, opuštěných, a tedy citově deprivovaných. Ústavní péče, ve které se tyto děti nacházejí, jim i přes svou snahu nedokáže nahradit to, co přináší rodina. Děti z ústavů mají často problémy s běžnými sociálními úkony, nad kterými se v našich životech ani nezamýšlíme.

Jestliže tedy již děti z výše uvedených důvodů nemohou vyrůstat v rodině vlastní, je pro ně velmi důležité, aby mohly žít v prostředí, které se této biologické rodině nejvíce podobá, tedy v rodině náhradní. Smyslem náhradní rodinné péče je vytvořit co nejlepší prostředí pro

harmonický rozvoj osobnosti dítěte, které nemá vlastní domov a získat nové rodiče, jež by mu dali lásku a uspokojili jeho základní potřeby.

Svou práci věnuji lidem, manželským párům, které z jakéhokoliv důvodu nemohou mít dítě vlastní, touží po úplné rodině a rozhodli se spojit svůj osud s osudem opuštěného dítěte. Mým přáním je, aby se tato práce stala jakýmsi průvodcem a pomocníkem při vytvoření nové rodiny. Mou snahou bylo vytvořit práci, jež by shrnovala tuto problematiku do jednoho celku a jež by pomohla budoucím náhradním rodičům v procesu osvojování dítěte. Použila jsem při tom především dosud známých poznatků našich psychologů, právníků zaměřených na oblast rodinného práva a dále pak dalších odborníků, jako jsou lékaři a sociální pracovníci, a to ať z jejich publikační činnosti či vlastní praxe.

V teoretické části své práce jsem se zaměřila na rodinu a její funkce ve společnosti, zpřehlednění náhradní výchovné péče, především pak náhradní rodinné péče a dále podrobně na jednu z jejích forem – osvojení. Teoretická část se zabývá otázkami právními (legislativa) a dále pak psychologickými.

Praktickou část jsem rozdělila na dva celky. První z nich tvoří část průzkumná. Cílem průzkumné části této práce bylo zjištění, jak je zákonný proces osvojování dětí v ČR vnímám samotnými žadateli o osvojení. Výzkumné šetření bylo zaměřeno na úskalí tohoto procesu, tak jak je cítí žadatelé. Pro realizaci průzkumné části byla použita metoda řízeného rozhovoru. Druhý celek praktické části jsem směřovala na vytvoření vlastního manuálu pro budoucí osvojitele, ze kterého by mělo být zřejmé, co vše obnáší proces osvojování dítěte od chvíle, kdy budoucí náhradní rodiče pojmu myšlenku osvojit si dítě, až do okamžiku, kdy bude osvojení řádně stvrzeno pravomocným rozsudkem soudu. Metodologickým východiskem této části je analýza sekundárních dat a poznatky a postřehy z vlastní praxe.

2. Teoretická část

2.1 Rodina a její funkce

2.1.1 Vymezení pojmu rodina

Než se začneme zabývat tzv. „**náhradní rodinou**“, vzniklou přijetím cizího dítěte, je třeba uvědomit si, co je **rodina** jako taková. Nutno říci, že rodina je snad nejstarší základní společenská skupina, která plní celou řadu biologických, ekonomických, sociálních i psychologických funkcí. Jde o nejvýznamnější součást společenské mikrostruktury, která provází člověka nebo se ho aspoň nějak dotýká ve všech fázích jeho života.

Lze ji chápat jako „*malou primární společenskou skupinu, založenou na svazku muže a ženy, na pokrevním vztahu rodičů a dětí či vztahu jej substituujícím (osvojení), na společné domácnosti, jejíž členové plní společensky určené a uznané role vyplývající ze soužití, a na souhrnu funkcí, jež podmiňují existenci tohoto společenství a dávají mu zvláštní význam ve vztahu k jedincům i k celé společnosti.*“ (Dunovský J. a kol., 1999, s.91)

Rodinu můžeme dělit na orientační a prokreační.

Orientační rodina je ta, do níž se dítě narodí. Dítěti poskytuje základní sociální zkušenost. Svým chováním mu interpretuje svět jako celek, jehož je součástí. Dítě se v rodině naučí posuzovat, zda je svět spíše dobrý, nebo zlý, má šanci zde získat potřebný pocit základní důvěry. Rodina dítěti poskytuje **podněty různé kvantity a kvality**, podporuje rozvoj zejména v oblasti poznávacích procesů a stimuluje jeho socializaci. Velmi důležitou složkou **dětské zkušenosti je jeho hodnocení rodiči**, což vede k vytvoření jeho budoucího sebepojetí. Rodina poskytuje dítěti **jistotu a bezpečí**, emoční adaptace je podstatná pro rozvoj dětské identity.

Ve vztahu k dítěti má rodina určitá **očekávání**, aspirace. Přitom je důležité, jakou míru podpory rodina dítěti poskytne a jaký bude její primární názor na dítě.

Rodiče fungují jako **modely, které lze napodobit**, popř. se s nimi identifikovat. Takto si dítě může osvojit celou řadu pozitivních i negativních vlastností a způsobů chování.

Prokreační rodina je rodina, kterou člověk **vytváří jako dospělý**. Sem si přináší zkušenosti získané v rodině původní, orientační. I dospělý jedinec potřebuje rodinné společenství, které mu poskytuje **pocit bezpečí rodinného zázemí** (jež však sám ve větší míře spoluvytváří), umožňuje mu získat určité sociální role a sdílet zkušenosti.

V dospělosti rodina přispívá k uspokojení mnoha psychických potřeb. Jako partner i jako rodič člověk získává **nové podněty a zkušenosti**, manželský vztah by měl být zdrojem **citové jistoty a bezpečí**. V dospělém věku jsou důležitou součástí **seberealizace** i role, které lze získat v rodině. V našich sociokulturních podmínkách je uzavření manželství a zplození dětí potvrzením normality dospělého věku. Lidé, kteří tuto normu neplní, bývají považováni za podezřelé, podivné a někdy i méněcenné. Úspěšné zvládnutí rodičovské role posiluje sebevědomí jedince. Potřeba potomstva je pudově založena a rodičovské chování má starší a hlubší biologický základ než partnerská role. (Vágnerová, M., 2004, s.589)

2.1.2 Funkce rodiny

Místo rodiny ve společnosti určuje několik základních **funkcí**. Jde především o tyto funkce:

- **Biologicko-reprodukční funkci** – má zabezpečovat udržení života početím a porozením nového člověka. Někdy se označuje jako funkce sexuální. Tato funkce se sice může uplatnit mimo rodinu, v rodině však nabývá svůj plný význam: nejde jen o to přivést dítě na svět, ale také mu zabezpečit potřebné podmínky života a další jeho vývoj.
- **Ekonomicko-zabezpečovací funkci** – která se vztahuje nejen na dítě v rodině, nýbrž na všechny její členy. V minulosti byla zvláště důležitá její výrobní složka, v současné době se stala rodina ve své převaze spotřební jednotkou, zcela závislou na výrobní činnosti společnosti. Zabezpečovací funkce se týká nejen oblasti materiální, ale i sociální, duševní až duchovní. Svým členům má také v nejširším pojetí poskytovat životní jistoty.
- **Emocionální funkci** – tato funkce se stává zvláště významnou vzhledem ke zvýšené labilitě moderní rodiny, která již není tolik spoutaná tlaky dřívějších společensko-ekonomických vztahů. Citový vztah v rodině nemůže být něčím chvilkovým, ale trvalou bází jistoty a citovým zázemím pro všechny její členy. Zájem o dítě a

sledování jeho prospěchu pramení především z emocionality, zajišťující harmonický život rodiny a pocit celkového uspokojení pro všechny její členy.

- **Socializačně-výchovnou funkci** – jde o nejvýznamnější rodinnou funkci. Spočívá v opravdovém zájmu o dítě a kvalitní péči o ně, v jeho výchově, v jeho přijetí jaké je, porozumění mu v jeho vývoji, potřebách a požadavcích, jež je třeba uspokojovat, rozvíjet všechny jeho schopnosti a síly. Přitom je důležité vždy prosazovat jeho nejlepší zájem a prospěch, ochraňovat ho a učit jej. Jejím těžištěm je ochrana dětských práv. (Dunovský J. a kol., 1999, s.92)

2.1.3 Význam rodiny pro dítě

Lze tedy shrnout, že rodina má pro dítě **nezastupitelný význam**. Dítě se do ní rodí, od rodičů dostává genetickou výbavu, rodina má rozhodující vliv na celkový rozvoj jeho osobnosti, zvláště v nejranějším období jeho dětství, a to jak v oblasti tělesné, duševní, tak i sociální. V rodině a rodinou se uskutečňuje společenská adaptace dítěte, jeho začleňování do společnosti. Rodina určuje sociální status dítěte, je rozhodující pro jeho sociální prestiž a sociální sebeuvědomění. Díky rodině si dítě uvědomuje své místo a svou roli ve společnosti. Zde si osvojuje základní vzorce chování, návyky, dovednosti a strategie potřebné pro jeho orientaci ve společnosti. V rodině poznává základní sociální a kulturní hodnoty a normy a vytváří si jejich hierarchii.

Z původní rodiny, sociálních vztahů v ní a způsobu výchovy bude dítě později vycházet při založení rodiny vlastní. (Dunovský J. a kol., 1999, s.99)

2.1.4 Poruchy rodiny ve vztahu k dítěti

Rodina je v každé vývojové fázi skupinou, jejíž jednotliví členové mají určité sociální role, které nějakým způsobem plní, a jsou ve vzájemných vztazích, jež se v průběhu času mění. Veškeré normální i patologické chování každého člena rodiny je nutno interpretovat jako součást interakcí celého rodinného systému, který ovlivňuje a zároveň je jím modifikováno (či dokonce deformováno). Chování dětí i dospělých v dominantních rolích nikdy není vzájemně nezávislé. Pro určitou rodinu typická tendence k podobnému způsobu reagování je dána společnými genetickými dispozicemi i zkušeností s určitými způsoby chování. Tyto faktory ovlivní jak výchovný styl rodičů, tj. jejich chování k dítěti, tak sklon dětí reagovat na

tyto podněty určitým, pro danou rodinu charakteristickým způsobem. (Vágnerová, M., 2004, s.592)

„Poruchou rodiny rozumíme takovou situaci, kdy rodina v různé míře neplní základní požadavky a úkoly, dané společenskou normou a vyjádřené v očekávání na přiměřené začlenění jejích členů do společnosti (zde především dětí). V obecném pojetí můžeme poruchu rodiny také vyjádřit jako selhání některého člena nebo členů rodiny, jež se projevuje v nedostatečném plnění některých nebo všech základních rodinných funkcí.“
(Dunovský J. a kol., 1999, s.101)

O **poruše rodiny** mluvíme v následujících případech:

- **Rodiče se o dítě nemohou starat** – z důvodu nepříznivých přírodních podmínek a situací, eventuelně kvůli poruchám fungování celé společnosti (války, bída, hladomor), z důvodu narušení celého rodinného systému (např. nemoc, úmrtí, invalidita apod.), z důvodu nepříznivého zdravotního stavu dítěte, který mu zabraňuje žít doma.
- **Rodiče se neumějí či nedovedou starat o dítě** – důvody lze hledat v rodinném systému a dále v jedincích samých. Rodiče nejsou schopni dítěti zabezpečit přiměřený vývoj a péči o ně např. z důvodu nezralosti nebo proto, že nejsou schopni vyrovnat se se situacemi jako je narození mimomanželského dítěte, dítěte handicapovaného, jde-li o dítě přijaté do náhradní rodiny apod.. Sem je možno zařadit i děti rodičů rozvádějících se či rozvedených žijících v konfliktních podmínkách.
- **Rodiče se nechtějí starat o dítě** – příčiny lze spatřovat v různých poruchách osobnosti rodičů, kdy zájem rodičů o dítě není dobrý, někdy jde o hostilní postoje. V některých případech rodiče děti opouštějí a před výchovou dětí upřednostňují jiné zájmy.
- **Rodiče děti týrají a zneužívají** – rodiče dětem vědomě ubližují, týrají je a zneužívají, mají k nim hostilní, nepřátelský vztah. Jde o syndrom CAN, který může vést až k smrti dítěte.
- **Rodiče se o dítě nadměrně starají** – v současné době při klesajícím počtu dětí v rodině, vyšším věku rodičů, zvýrazňování vertikální rodiny (bezprostřední účast prarodičů v péči o dítě), zvyšujících se nárocích na dítě se dostává někdy dítěti větší

pozornost než je třeba. To vede k rozmazlování, nepřipravenosti na samostatný život, nerespektování druhých apod.. (Dunovský J. a kol., 1999, s.104)

Dle funkčnosti rozlišujeme typy rodin:

- **Rodinu funkční** – v níž je zajištěn dobrý vývoj dítěte a jeho prospěch.
- **Rodinu problémovou** – ve které se vyskytují závažnější poruchy některých nebo všech funkcí, které však vážněji neohrožují rodinný systém či vývoj dítěte. Rodina je schopna tyto problémy řešit vlastními silami za případné jednorázové či krátkodobé pomoci zvenčí.
- **Rodinu dysfunkční** – takovou, kde se vyskytují vážné poruchy některých nebo všech funkcí rodiny, které bezprostředně ohrožují nebo poškozují rodinu jako celek a zvláště vývoj a prospěch dítěte. Rodina není schopna tyto poruchy sama zvládnout a vyžaduje k jejich odstranění společenskou aktivitu nejrůznějšího charakteru známé pod pojmem sanace rodiny.
- **Rodinu afunkční** – kde poruchy jsou tak značného rázu, že rodina přestává plnit svůj základní úkol a dítěti závažným způsobem škodí či dokonce je ohrožuje v samotné existenci. Jediným řešením je odebrat dítě z této rodiny a umístit je do rodiny jiné, náhradní. (Dunovský J. a kol., 1999, s.106)

Závěrem této kapitoly je třeba říci, že jen v dobře fungující rodině, rodině plně porozumění a vřelého vztahu k dítěti či dětem, a to ať již jde o rodinu vlastní či nově získanou, je možné poskytovat dítěti vše, co ke svému všestrannému rozvoji potřebuje. Čím je dítě mladší, tím je tato podmínka naléhavější. Situaci dětí, které byly o prostředí vlastní rodiny trvale ochuzeny, je nutné řešit hledáním a nalézáním vhodné rodiny náhradní.

2.2 Historické kořeny osvojení a vývoj právní úpravy v ČR

2.2.1 Vývoj péče o opuštěné děti

Pojem **osiření dítěte** je znám již od doby, kdy vzniká samotná rodina. Zmiňují se o něm již dostupné písemné památky **otrokářského řádu**. Etická i společenská hodnota dítěte však byla v této době velmi malá. Dítě mohlo být zabito, prodáno do otroctví nebo s ním naloženo,

jak otec uznal za vhodné. Přesto se objevovaly první náznaky, jak řešit osudy sirotků po padlých válečnících. Byly zřizovány zvláštní instituce, kde byli takovíto chlapi vychováni pro potřeby státu.

Nový přístup k dítěti přinesl **feudalismus**. Dětem začala být přiznávána jakási první práva a začalo se jim dostávat větší ochrany. Problém odložených, nežádoucích dětí, se stával stále žhavějším a ve snaze o jeho vyřešení vznikl v roce 787 v Miláně první **nalezinec**. Postupně pak byly na různých místech Evropy zřizovány nalezince další. Vznikla i možnost anonymního odkládání dětí do jakéhosi otáčedla (torney) u vchodu do každého takového zařízení. Problémem však byla vysoká úmrtnost ústavních dětí a značné náklady na provoz, které byly kryty z dobročinnosti a milodarů. Proto byly také nalezince často zavírány a následně znovu zřizovány. První nalezinec v Praze vzniká v roce 1575, přičemž tento ústav sloužil svému účelu plných dvě stě let.

Výsledky péče o děti v nalezincích byly velmi nepříznivé, a proto se začaly stávat předmětem stále větší pozornosti.

V období **nastupujícího kapitalismu** v 18. století bylo poukázáno na velký **význam rodinné výchovy** a na nutnost její adekvátní náhrady všude tam, kde o ni dítě z nějakého důvodu přišlo. Řada zemí začala postupně opouštět systém církevních nalezinců a začínaly řešit péči o opuštěné děti **systémem náhradní rodinné péče**. Na jedné straně bylo zavedeno **osvojení**, na druhé straně pak byly opuštěné děti **umíst'ovány do ústavů** na krátkou dobu a následně dávány za úplatu do rodinné péče cizím lidem, odtud se pak umíst'ovaly do různých nalezinců či někam na práci. Tento způsob péče (nalezinec – pěstounská péče – sirotčinec) byl zaveden za vlády Marie Terezie a Josefa II. i v našich zemích. Zavedení domovského práva v roce 1863 a stanovení povinnosti pro obce pečovat o jim příslušející chudé a nemocné znamená významný přínos také pro péči o nalezence a sirotky, o nemanželské děti. První polovina dvacátého století přinesla zvýšený zájem veřejnosti o problematiku dětí žijících mimo vlastní rodinu a postupně se i do této oblasti podařilo vnést odbornost a vědecké principy. (Radvanová, S., 1979, s.12)

2.2.2 Historie právní úpravy osvojení v ČR

Po vzniku samostatného československého státu v roce 1918 platilo na území českých zemí stále **právo rakouské**. Otázky náhradní rodinné péče upravovalo rodinné právo, jako součást občanského práva, upravené rakouským všeobecným občanským zákoníkem.

Tento stav trval až do roku 1928, kdy byl přijat **zákon č. 56/1928 Sb., o osvojení**, účinný až do roku 1949. Tento právní předpis upravoval osvojení jako poměr nápodobný poměru mezi rodiči a dětmi, přičemž bylo možné osvojit i osobu zletilou. Osvojení podle tohoto zákona bylo založeno na smluvním principu a jeho hlavním účelem nebylo zajištění výchovy dítěte, ale spíše zajištění přechodu majetku. Osvojení tak vznikalo na základě smlouvy o osvojení, která musela být schválena soudem.

Koncem roku 1949 byl přijat **zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném**, který sice odrážel tehdejší dobu, ale též přinesl určitý pozitivní posun v procesu osvojení. Tento zákon především zakotvil rovnoprávné postavení žen a mužů a dětí narozených v manželství a mimo něj. Dále nově stanovil, že osvojit lze jen dítě nezletilé a osvojení musí být dítěti ku prospěchu. Osvojení vznikalo na základě návrhu osvojitele rozhodnutím soudu.

V roce 1958 byl přijat **zákon č. 15/1958 Sb., o změně předpisů o osvojení** a též **zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních**. Novela upravila tzv. nezrušitelné osvojení, stanovila, že příbuzenský vztah mezi osvojencem a osvojitelem vznikne zápisem osvojitele do matriky namísto původních rodičů osvojence a celkově zpřesnila a zpřísnila podmínky vzniku osvojení.

Koncem roku 1963 byl přijat nový **zákon č. 94/1963 Sb., o rodině**, účinný od 1.4.1964, který po několika novelách platí dodnes. K zásadním změnám v právní úpravě osvojení došlo tedy nejen novým zákonem o rodině, ale též **novelou zákona o rodině č. 91/1998 Sb.**, jež nabyla účinnosti 1.8.1998. Novelou sice nedošlo ke změnám v principech, na kterých je osvojení postaveno, ale ke zpřesnění některých zásadních otázek, procesních postupů a také k promítnutí mezinárodních smluv.

Novelizovaná právní úprava zákona o rodině je pak úzce propojena se **zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí**, který podrobně upravuje zprostředkování osvojení a pěstounské péče a spolupráci institucí, které při zprostředkování a rozhodování o osvojení působí. (Novotná, V., Průšová, L., 2004, s.8)

2.3 Systém náhradní výchovné péče

Dříve, než se začneme podrobněji zabývat současnými právními ustanoveními týkajícími se osvojení, je třeba zpřehlednit všechny formy náhradní výchovné péče o děti, které v našem právním systému přicházejí v úvahu.

Náhradní výchovná péče je forma péče o děti, které nemohou být z nejrůznějších důvodů vychovávány ve vlastní rodině. Nejčastější formou je **ústavné péče**, kde může být dítě vychováno až do své zletilosti. Ústavní výchovu pak takové dítě vykonává v různých zařízeních Ministerstva zdravotnictví (kojenecké ústavy a dětské domovy do 3 let věku), Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dětské domovy, dětské domovy se školou a výchovné ústavy) a Ministerstva práce a sociálních věcí (ústavy sociální péče).

Další formou náhradní výchovné péče je svěření dítěte do **zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc**.

Náhradní rodinná péče je forma péče o děti, kdy je dítě vychováno „náhradními“ rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině. Tou je u nás zejména **osvojení (adopce)** a **pěstounská péče**. Patří sem dále další formy, jako **svěření dítěte do péče cizí osoby** dle §45 zákona o rodině a **poručenství** za předpokladu, že poručník o dítě osobně pečuje.

U **osvojení** rozlišujeme **1. stupeň, tzv. zrušitelné** a **2. stupeň, tzv. nezrušitelné**.

Pěstounskou péči pak dělíme na **individuální**, kdy o dítě pečují příbuzní (většinou prarodiče) nebo cizí osoby (tzv. „klasická“ pěstounská péče jako dlouhodobé řešení) a dále **skupinovou**, vykonávanou buď v zařízeních pro výkon pěstounské péče (pěstounské páry) nebo SOS dětské vesničky (matka-pěstounka). Novela zákona o rodině platná od 1.6.2006 pak upravila novou formu pěstounské péče, a to pěstounskou péči na přechodnou dobu.

Všechny formy náhradní výchovné péče upravuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině.

Svěření do péče jiného občana než rodiče - důvody pro svěření dítěte do péče jiného občana než rodiče mohou být různé a mohou spočívat v nedostatecích výchovy ve vlastní rodině nebo v objektivních okolnostech nezávislých na jednání rodičů, jako je např. nemoc rodičů nebo nezletilost rodičů dítěte. Podmínkou pro svěření do výchovy jiného občana než rodiče nebo společné výchovy manželů, kteří nejsou rodiči dítěte, je, že ani jeden z rodičů nemůže náležitým způsobem zajistit řádnou výchovu dítěte a výchova u jiného občana je v zájmu dítěte. Toto opatření se v praxi uplatňuje především v situacích, kde lze předpokládat kratší dobu trvání a pozdější návrat dítěte do péče vlastních rodičů. O svěření dítěte do péče jiného občana a také o zrušení tohoto opatření rozhoduje soud.

Pěstounská péče je zvláštní formou státem řízené a kontrolované náhradní rodinné výchovy, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho

ujali. Do pěstounské péče se svěřují děti, jejichž výchova není u rodičů řádně zajištěna a příčiny budou zřejmě dlouhodobé. Pěstouni mají právo rozhodovat o běžných věcech dítěte, k výkonu mimořádných záležitostí žádají souhlas rodičů, případně soudu. O svěřeni dítěte do pěstounské péče rozhoduje soud. Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu a zaniká dovršením 18 let věku dítěte. Pěstounská péče může být také zrušena v době jejího trvání rozhodnutím soudu.

Poručníka ustanoví soud dítěti v případě, že jeho rodiče zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, byl pozastaven výkon jejich rodičovské zodpovědnosti nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu (a proto nejsou nositeli rodičovské zodpovědnosti). Pokud poručník péči o dítě osobně vykonává, má on i dítě nárok na totéž hmotné zabezpečení, jako by šlo o pěstounskou péči. Poručník je zákonným zástupcem dítěte. Mezi ním a dítětem však nevzniká takový poměr jako mezi rodiči a dětmi. Zákon stanoví rozsah práv a povinností poručníka k dítěti tak, že poručník zabezpečuje výchovu dítěte, dítě zastupuje a spravuje jeho majetek. Výkon této funkce je pod pravidelným dohledem soudu.

Institut osvojení se vyvíjí a mění shodně, jako se mění a vyvíjejí subjekty osvojení, tedy žadatelé a děti, vlivem změn společenských podmínek. Jisté je, že osvojení je optimální formou náhradní rodinné péče pro děti, které jejich rodiče opustili, jimž rodiče zemřeli, popřípadě byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti. Osvojením se vytváří dlouhodobé vztahy a vazby v oblasti práva, citových a sociálních vazeb dětí a žadatelů. Tyto vazby existují v dlouhém časovém úseku a mají dalekosáhlé důsledky. Principem úspěšného osvojení by měla být rovnováha mezi potřebami žadatele a potřebami dítěte. (Novotná, V., Průšová, L., 2004, s.129)

2.4 Současné právní předpisy upravující osvojení

2.4.1 Mezinárodní dokumenty

Velmi důležitým mezinárodněprávním dokumentem světového významu v oblasti ochrany práv dětí je **Úmluva o právech dítěte**, která byla přijata 20. listopadu 1989 Valným shromážděním OSN. Česká republika ji ratifikovala v roce 1991. Je uveřejněna ve Sbírce zákonů jako **Sdělení FMZV č. 104/1991 Sb.**

Je to úmluva o základních lidských právech, která má celosvětovou platnost. Preambule Úmluvy zavazuje státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, že mají být pamětlivy toho, že rodina jako základní jednotka společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů a zejména dětí, musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla beze zbytku plnit svou úlohu ve společnosti a dítě musí vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění a také, že dítě pro svou tělesnou a duševní nezralost potřebuje zvláštní záruky, péči a odpovídající právní ochranu před narozením i po něm.

Předním hlediskem je nejlepší zájem a blaho dítěte.

Ustanovení Úmluvy o právech dítěte, ze kterých je nutno vycházet při osvojování dětí:

- Předním hlediskem je zájem dítěte a blaho dítěte, přičemž při poskytování ochrany je třeba brát ohled na práva a povinnosti rodičů dítěte nebo jiných osob za ně odpovědných a širší rodiny.
- Dítě má právo žít s oběma rodiči a udržovat s nimi styk, pokud to není v rozporu s jeho zájmy. Oddělení dítěte od rodičů proti jejich vůli je možné jen v případě, že je v zájmu dítěte a jen na základě zákona a soudním rozhodnutím. Děti a jejich rodiče mají právo opustit kteroukoliv zemi a vstoupit do své vlastní za účelem spojení rodiny nebo udržení vztahů dítěte s rodiči.
- Rodiče mají prvotní a společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte, přičemž jejich cílem musí být zájem dítěte. Stát jim k tomu poskytuje patřičnou pomoc (instituce, zařízení a služby pro péči o děti).
- Dítě, které je dočasně nebo trvale zbavené svého rodinného prostředí nebo dítě, které ve vlastním zájmu nemůže být ponecháno v tomto prostředí, má právo na zvláštní ochranu a pomoc státu. Při zabezpečení náhradní péče je třeba brát zřetel na původ dítěte. Státy, které uznávají a povolují systém osvojení, musí zabezpečit, aby se osvojení dítěte povolovalo jen k tomu kompetentními orgány. Osvojení v cizí zemi lze provést, jen pokud dítě nemůže být předáno do výchovy v zařízení péče o dítě nebo rodině osvojitele nebo o ně nemůže být pečováno jiným vhodným způsobem v zemi původu = princip subsidiarity (nejdříve vlastní země, potom cizí). Dítě osvojené v cizí zemi musí využívat stejná práva jako v případě osvojení ve vlastní zemi a osvojení v cizí zemi nesmí vést k neoprávněnému finančnímu zisku zúčastněných osob.

Mezi další mezinárodní dokumenty týkající se osvojení patří především **Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení** č. 43/2000 Sb.

Byla přijata na XVII. zasedání Haagské konference mezinárodního práva soukromého v květnu r. 1993. Česká republika ji podepsala v roce 1999 a ratifikovala v roce 2000. Současně Česká republika oznámila, že orgánem vydat potvrzení o osvojení je Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí v Brně a tento orgán byl také určen ústředním orgánem pro účely této Úmluvy (rozhoduje také o předadopční péči do ciziny). Tato Úmluva byla u nás ratifikována až s přijetím zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, který je jejím prováděcím předpisem. Hlavními jejími principy jsou subsidiarita mezinárodního osvojení, osvojení dětí do ciziny musí být v nejlepším zájmu dítěte, smluvní státy musí činit opatření k předcházení únosů dětí a obchodování s nimi a musí být zajištěna zpětná vazba. Vychází z čl. 21 Úmluvy o právech dítěte, a sice že osvojení dítěte do ciziny je možné.

Z mezinárodních úmluv regionálního typu je třeba ještě zmínit **Evropskou úmluvu o osvojení dětí**, která je publikována pod č. **132/2000 Sb. m.s.**, byla přijata členskými státy Rady Evropy v roce 1967 a v České republice vstoupila v platnost v roce 2000.

2.4.2 Vnitrostátní dokumenty

Vnitrostátním dokumentem zcela zásadního významu je **Listina základních práv a svobod č. 2/1993 Sb.**.

Je součástí ústavního pořádku ČR. **Upravuje základní lidská práva a svobody.** V souvislosti s osvojováním dětí je třeba zmínit:

- **čl. 32 – Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona a zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena.** Ženě v těhotenství se zaručuje zvláštní péče. Stejná práva mají děti narozené v manželství i mimo něj. Děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu a na základě zákona. Rodiče, kteří pečují o děti, mají právo na pomoc státu.

Současná hmotněprávní úprava osvojení je obsažena v **zákoně o rodině č. 94/1963 Sb.** Procesní normou je pak **občanský soudní řád č. 99/1963 Sb.** Osvojením s mezinárodním prvkem se zabývá **zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním č. 97/1963 Sb.** Zprostředkování osvojení řeší **zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb.**

2.4.3 Pojem osvojení

Osvojením chápeme **přijetí cizího dítěte za své vlastní**. Jde o institut rodinného práva, který zajišťuje dítěti chybějící výchovné rodinné prostředí. Osvojit lze pouze nezletilého, a to jen je-li mu osvojení ku prospěchu.

Současná právní úprava umožňuje z hlediska možnosti zrušení dva typy osvojení, a to zrušitelné a nezrušitelné. První typ osvojení je také nazýván osvojením prostým, neboli prvního typu, druhý pak osvojením druhého typu, nezrušitelným. V obou případech jsou osvojitelé zapsáni do knihy narození namísto biologických rodičů dítěte.

Z hlediska osoby osvojitelů rozlišuje zákon o rodině osvojení individuální (jedním osvojitelem) a osvojení společné, kdy společně mohou dítě osvojit pouze manželé.

Podle místa budoucího bydliště osvojence lze rozlišovat osvojení vnitrostátní, osvojení z ciziny a osvojení do ciziny. (Hrušáková, M., Králíčková, Z., 1998, s.259)

2.4.4 Předpoklady osvojení

K tomu, aby mohlo dojít k osvojení, musí být splněny **základní předpoklady**, z nichž některé jsou výslovně stanoveny v zákoně o rodině a některé z jeho ustanovení nepřímo vyplývají. Mezi tyto předpoklady patří **nedostatečné nebo chybějící rodinné prostředí, zájem dítěte a společnosti na vytvoření nového rodinného prostředí, zásadně souhlas nezletilého dítěte, existence vhodného budoucího osvojitele a jeho vůle nezletilé dítě osvojit a obligatorní předopční péče**.

Osvojení se použije zejména v případě faktického osiření dítěte, ve většině případů je však spojováno s tzv. sociálním osiřením.

K osvojení dítěte je třeba **souhlasu rodičů**, a to i v případě, je-li rodič nezletilý. Právo dát souhlas k osvojení, tedy zřít se svého dítěte, náleží rodiči jen tehdy, je-li jeho zákonným zástupcem (= má způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu a není zbaven rodičovské zodpovědnosti). Pokud má dítě oba rodiče, vyžaduje se souhlas od obou, přičemž se jedná o úkon osobní a nezastupitelný. Odvolat tzv. blanketový souhlas s osvojením (= souhlas bez vztahu k určitému osvojiteli) lze pouze do té doby, než je dítě na základě rozhodnutí svěřeno do péče budoucích osvojitelů.

Požadavek souhlasu rodičů jako zákonných zástupců dítěte není uplatňován v případech, kdy jde o tzv. **kvalifikovaný nezáměr o dítě** (= rodiče po dobu 6 měsíců neprojevovali o dítě

opravdový zájem), tzv. **žádný zájem** neboli absolutní nezájem (= rodiče nejméně po dobu dvou měsíců po narození dítěte o něj neprojevovali žádný zájem) a již zmíněný **blanketový souhlas**, kdy rodiče dají souhlas k osvojení dítěte předem bez vztahu k určitému osvojiteli. Tento souhlas může být dán rodiči nejdříve 6 týdnů po narození dítěte.

Zákon o rodině poskytuje také právní ochranu „pravděpodobnému“ rodiči, když říká, že dítě nemůže být osvojeno, dokud nenabude právní moci rozhodnutí soudu v řízení o určení otcovství zahájeném na návrh muže, který o sobě tvrdí, že je otcem osvojovaného dítěte.

Osvojením se sleduje „**nejvyšší zájem dítěte**“. Je tedy zřejmé, že musí být osvojení ku prospěchu.

Osvojit lze **pouze dítě nezletilé**, přičemž účelem osvojení je úplné začlenění dítěte do nové, osvojitelské rodiny. Důležité přitom také je zjištění zdravotního stavu dítěte a povinnost seznámit s výsledky tohoto zjištění osvojitele.

Je-li dítě schopno posoudit dosah osvojení, vyžaduje se rovněž jeho souhlas, ledaže by tím byl zmařen účel osvojení.

K zprostředkování osvojení a vlastnímu řízení o osvojení může dojít pouze **na návrh budoucího osvojitele**. Překážkou osvojení je příbuzenský poměr mezi osvojitelem a osvojencem, neboť zde by osvojení ztratilo své opodstatnění. Vyžaduje se **bezúhonnost** osvojitelů, kteří svým způsobem života musí zaručit, že osvojení bude ku prospěchu dítěte i společnosti. Osvojitel musí být osoba, která má **plnou způsobilost k právním úkonům**. Soud zjistí **zdravotní stav osvojitele** a posoudí, zda se nepříčí účelu osvojení. Vzhledem k tomu, že účelem osvojení je vytvořit mezi osvojitelem a osvojencem takový blízký citový vztah jako mezi rodiči a dětmi, je také nutné, aby byl mezi nimi **přiměřený věkový rozdíl**, jaký je zpravidla mezi rodiči a jejich vlastními dětmi. Je třeba také posoudit **motivaci** osvojitele k osvojení, žadatel by měl být dotázán, proč si přeje dítě osvojit. Budoucí osvojitel musí být ochoten podstoupit přípravu k přijetí dítěte do rodiny, pokud je taková příprava účelná.

O tzv. nepravém osvojení hovoříme tehdy, jestliže dítě osvojuje nevlastní rodič, tedy manžel matky nebo manželka otce dítěte.

Ke zjištění, že osvojení bude dítěti ku prospěchu, je nutné, aby bezprostředně před rozhodnutím soudu o osvojení bylo dítě **nejméně po dobu tří měsíců v péči budoucího osvojitele**, a to na jeho náklad. Cílem je navázání citového vztahu. Do péče budoucích osvojitelů mohou dítě svěřit rodiče, pokud je však toto v ústavní výchově z rozhodnutí soudu, je rozhodnutí o předopční péči na orgánu sociálně právní ochrany dětí.

Pokud by soud rozhodoval o **osvojení nezrušitelném**, je toto možné pouze **u dítěte staršího jednoho roku**. Nezrušitelně pak mohou dítě osvojit pouze manželé nebo manžel rodiče dítěte

nebo pozůstalý manžel rodiče dítěte nebo manžel osvojitele dítěte. Výjimečné je individuální osvojení osamělou osobou. Podmínkou osvojení je, že osvojitelé budou zapsáni v matrice namísto biologických rodičů dítěte. Zákon o rodině připouští i přeměnu prostého osvojení v osvojení nezrušitelné. (Hrušáková, M., Králíčková, Z., 1998, s.271)

2.4.5 Řízení o osvojení

Vlastnímu řízení o osvojení zpravidla předchází **řízení o zprostředkování osvojení**, které upravuje zákon o sociálně právní ochraně dětí. Zprostředkování osvojení se provádí jen na žádost fyzické osoby, která má zájem stát se osvojitelem, přičemž orgány pověřenými ke zprostředkování osvojení v ČR jsou krajské úřady a Ministerstvo práce a sociálních věcí, ve vztahu k cizině pak Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí v Brně.

O vlastním osvojení **rozhoduje výhradně soud**, a to pouze na návrh osvojitele. Příslušný je soud, v jehož obvodu má nezletilé dítě své bydliště. Účastníky řízení jsou osvojované dítě, jeho rodiče, popř. poručník, osvojitel a manžel osvojitele. Rodiče osvojovaného dítěte nejsou účastníky řízení, jestliže jsou zbaveni rodičovské zodpovědnosti, byli zbaveni způsobilosti k právním úkonům, popř. byli v této způsobilosti omezeni, dali souhlas k osvojení předem bez vztahu k určitým osvojitelům, nebo soud pravomocně rozhodl, že k osvojení dítěte není třeba jejich souhlasu. (Hrušáková, M., Králíčková, Z., 1998, s.290)

2.4.6 Právní následky osvojení

Právní mocí rozhodnutí o osvojení **vzniká mezi osvojiteli a osvojencem takový poměr, jako je mezi rodiči a dětmi**, dítě vstoupí do rodiny osvojitelů se všemi právy a povinnostmi vlastního dítěte. Práva a povinnosti osvojence k původní rodině zanikají. Pokud však je osvojitelem manžel jednoho z rodičů dítěte, nedotýká se osvojení vztahů mezi osvojencem a tímto rodičem a jeho příbuznými. Osvojenec ponese příjmení osvojitelů, zákon o matrikách, jménu a příjmení pak upravuje právo osvojitelů zvolit osvojenci jiné jméno. (Hrušáková, M., Králíčková, Z., 1998, s.295)

2.4.7 Zrušení osvojení

Prosté osvojení může být zrušeno pouze tehdy, jsou-li pro to závažné důvody. Rozhodnout o jeho zrušení může pouze soud na návrh osvojitele nebo osvojence. V tomto případě zanikají

všechna práva a povinnosti mezi osvojitelem a osvojenecem a obnovují se práva a povinnosti k původní rodině osvojenecem.

Nezrušitelné osvojení nemůže být zrušeno, nebrání však tomu, aby byl osvojenec znovu osvojen. (Hrušáková, M., Králíčková, Z., 1998, s.298)

2.5 Důvody vedoucí lidí k touze po dětech

Potřeba mít děti je dána naší **instinktivní výbavou**. Jde o pud rozmnožovací, jehož součástí je pud pohlavní, který zajišťuje zplození potomstva, a pud rodičovský, který dále zajišťuje ochranu a další vývoj potomstva už zplozeného. Mít děti je v souladu s přírodní zákonitostí, nemít děti je podle této představy něco proti přírodě. Dále je třeba jmenovat činitele společenské a psychologické. Skutečnost, že jsme vůbec nějaké potomstvo zplodili, z nás dělá před veřejností lidi tzv. normální, vybavené patřičnými ploditelskými schopnostmi. Neplodnost, včetně svých psychických následků a komplikací, je v současnosti u nás silně převažující motivací adopce. Děti chceme proto, abychom se měli o koho starat a aby se měl jednou kdo postarat o nás, a také máme komu odkázat svůj majetek. (Matějček, Z. a kol., 2002, s.55)

2.5.1 Potřeby dospělých ve vztahu k dětem

Není prakticky žádného rozdílu v tom, co dítě samo o sobě, svou vlastní existencí, přináší rodičům vlastním, nevlastním, pěstounům či osvojitelům. Je několik základních psychických potřeb, které mají být uspokojeny, aby se dítě po stránce duševní mohlo vyvíjet zdravě. Totéž platí i o potřebách dospělých lidí, přičemž tyto potřeby jsou uspokojovány životem s dětmi. Jde především o tyto potřeby:

- **Potřeba stimulace neboli náležitých zásobení podněty** – jde o to, aby náš život nebyl prázdný a nudný. Potřebujeme zaměstnání v patřičném množství, kvalitě a proměnlivosti. Dítě je předmětem našeho výchovného působení a současně ovlivňuje nás, vychováváme jej a současně jsme i sami vychováváni. Dítě zraje do dospělosti a dospělí s ním do životní moudrosti.
- **Potřeba smysluplného světa** – v soužití s dítětem se stáváme zkušenějšími, prožíváme s ním radosti, hrdost nad jeho úspěchy a zklamání nad neúspěchy. Dítě nás

dovede nadchnout i ponížít, rozčítit i uklidnit. Teprve když poznáme úzkost z jeho nemoci či nepřítomnosti, poznáme, jak hluboce jsme spojili svůj osud s osudem jeho. Dítě dává našemu myšlení a jednání směr, cíl a smysl.

- **Potřeba životní jistoty** – uspokojení této potřeby zbavuje člověka úzkosti, dodává mu pocit bezpečí a umožňuje mu cílevědomou aktivitu. Dítě získává životní jistotu v blízkosti „svých lidí“ a tito „jeho lidé“ mají podstatný díl své jistoty v něm. Je to někdo, kdo je k nim vázán hlubokým citovým poutem. Ve vztahu k našim nejbližším máme větší záruku své životní bezpečnosti a svého citového uspokojení než v domovech důchodců a jiných nanejvýš užitečných státních institucích.
- **Potřeba pozitivní identity čili vlastního „já“** – tato potřeba znamená přijetí sebe sama a své společenské hodnoty. Dítě nám přináší společenskou hodnotu rodičů, ať už jde o rodičovství vlastní nebo tzv. náhradní. Vystupujeme z anonymního davu a stáváme se zcela určitou rodinou se svými potřebami, nároky a právy. Svou společenskou hodnotu si nejvíce uvědomujeme, když nás někdo potřebuje – a dítě nás vskutku potřebuje neustále a vydatně. Jeho zásluhou jsme tedy něčím víc, než jsme byli doposud.
- **Potřeba otevřené budoucnosti (= potřeba naděje a životní perspektivy)** – máme-li děti, stále si s něčím děláme starosti, na něco se těšíme, něco vyhlížíme, něco plánujeme - stále se zaměřujeme do budoucnosti. S dětmi plánujeme i svou osobní budoucnost a dokonce svůj osobní čas s nimi přesahujeme, neboť oni tu budou, až my tu nebudeme. V dětech přijatých do osvojení nebude sice pokračovat náš genetický vklad, neboť ten si přinesly po vlastních rodičích, ale bude v nich pokračovat všechno co jsme jim mohli předat za dobu vzájemného soužití. (Matějček, Z. a kol., 2002, s.56)

2.6 Opuštěné děti

Systém náhradní rodinné péče řeší v současné době pouze ojediněle případy skutečně **osiřelých dětí**, tj. těch, kterým jeden z rodičů nebo oba rodiče zemřeli. V takových situacích zastávají roli rodičů nejčastěji prarodiče nebo jiní příbuzní.

V náhradní rodinné péči se však v naprosté většině případů setkáváme s životními osudy **sociálně osiřelých dětí**, to je těch, které mají žijící matku i otce nebo alespoň jednoho z nich, ale ti se o ně nemohou, nechtějí nebo neumějí starat.

2.6.1 Děti vhodné pro osvojení

Děti vhodné pro osvojení jsou děti, které se ne vlastní vinou ocitly bez vlastní rodiny a není naděje na změnu poměrů v biologické rodině. Je proto žádoucí, aby společnost našla nejvhodnější způsob řešení jeho situace. Jde o děti, u kterých se předpokládá méně problémový zdravotní a psychomotorický vývoj a které je možné předat do rodinné péče především v raném věku. To ovšem nevylučuje osvojení dítěte zdravotně postiženého. V každém případě musí jít o dítě tzv. „**právně volné**“, tzn. že musí být vyřešen právní vztah s původní rodinou.

Je třeba zdůraznit tzv. **právní uvolnění** dítěte. Toto se děje několika způsoby:

- Nejčastěji se k osvojení vyžaduje **souhlas zákonného zástupce**, kterými jsou zpravidla jeho rodiče, pokud nebyli zbaveni rodičovských práv nebo způsobilosti k právním úkonům. Pokud dítě nemá právního zástupce alespoň v jednom z rodičů, vyžaduje se souhlas opatrovníka. Bez souhlasu zákonného zástupce nelze osvojení povolit. Souhlas k osvojení lze dát nejdříve 6 týdnů po narození dítěte.
- Dále je možné osvojit děti, které trvale nejsou ve výchově svých rodičů a nejsou předpoklady, že by se k nim mohly vrátit. Zde osvojení většinou brání nesouhlas rodičů. V takových případech lze někdy přistoupit ke **zbavení rodičovské zodpovědnosti** jeho rodičů. Tento postup přichází v úvahu zejména v případech, kdy rodiče zneužívají svých rodičovských práv nebo závažným způsobem zanedbávají své povinnosti.
- Též je možné osvojit děti, které již žijí v ústavech, kde byl shledán tzv. **kvalifikovaný nezájem** rodičů (tzn. že jejich rodiče o ně neprojevovali žádný zájem po dobu dvou měsíců od narození dítěte nebo opravdový zájem po dobu šesti měsíců).

Do nových rodin mohou být děti svěřeny:

- z kojeneckých ústavů,
- z dětských domovů a jiných ústavů,
- ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc,
- z původní rodiny.

Praxe ukazuje, že z původních rodin přímo do nových rodin jsou děti předávány jen ve zcela výjimečných případech, kdy dají rodiče souhlas k osvojení ve vztahu k určitému osvojiteli. Zkušenost říká, že je **mnohem účelnější a bezpečnější zajistit dítěti nejdříve na nějakou dobu pobyt v citově neutrálním prostředí, jakým jsou např. diagnostické ústavy nebo dětské domovy a jiné instituce.** Z tohoto pobytu dítě teprve postupně a přirozeně navazuje kontakt s novou rodinou, seznamuje se se svými budoucími vychovateli, popřípadě poznává i jejich rodinné prostředí. A pak teprve, když se všechny vnější podmínky jeví jako vyhovující a když dojde k určitému vzájemnému citovému navázání, dítě natrvalo přesídí do nové rodiny. (Matějček, Z., 2002, s.20)

2.6.2 Psychická deprivace

Bavíme-li se o náhradní rodinné péči a o dětech, které do této péče přicházejí, nelze opomenout pojem **psychická deprivace.**

„Psychická deprivace je stav, který vzniká, jestliže člověk nemá uspokojovány základní psychické potřeby v dostačující míře a po dosti dlouhou dobu.“ (Matějček, Z.a kol., 2002, s.84)

Psychické potřeby je možno rozdělit do čtyř úrovní, které se ve vývoji jedince i v každé aktuální situaci vzájemně prolínají. Psychické potřeby trvají po celý život, mění se jejich intenzita a způsob uspokojování. U dětí jde především o tyto potřeby:

- **Potřeba přívodu podnětů v přiměřené míře a variabilitě** – dítě potřebuje být podněcováno, stimulováno v oblasti zrakové, sluchové, hmatové apod. Kolem sebe potřebuje hračky, pěkné prostředí a lidi, kteří se s ním mazlí, usmívají se na ně. Všechny tyto podněty působí kladně na jeho celkový vývoj, jejich nedostatek či jednostrannost vývoj zpomaluje a narušuje.
- **Potřeba smysluplného světa** – tzn. určitou stálost věcného a sociálního prostředí, které dítě prostřednictvím matky poznává a orientuje se v něm. Změny prostředí, např. při přechodu z jednoho ústavního prostředí do druhého, dítě traumatizují, protože ztrácí vše, co už chápalo. Jeho vývoj se může přechodně i vrátit na nižší úroveň (tzv. přechodný regres).

- **Potřeba citová, emoční** – jde především o potřebu trvalého kladného vztahu k mateřské osobě (nemusí to být biologická matka), dále potřebu kladného opětovaného vztahu k dalším členům rodiny, později vrstevníkům, potřebu důvěrných vztahů mezi chlapci a dívkami, potřebu životního partnera a u většiny lidí opět potřebu mít děti.
- **potřeba sociální** – jde o sebeuvědomění, sebepojetí, svou identitu. Každý má potřebu být přijímán, někam patřit – do rodiny, do skupiny kamarádů, do pracovního, zájmového a dalších společenství, a mít tam svou roli. Patří sem i potřeba sdílet s někým společnou otevřenou budoucnost. Tuto společnou budoucnost má dítě právě v rodině.

Všechny tyto potřeby nemohou být dítěti uspokojovány ani v sebelépe vedeném dětském domově, ovšem ani v mnohých rodinách, v nichž rodiče své děti zanedbávají, ubližující jim, ponižují je nebo dokonce týrají.

Projevy psychické deprivace jsou velmi četné a mnohotvárné. Je třeba upozornit především na ty, se kterými děti přicházejí do náhradních rodin:

- **U dětí do tří let věku** se projevuje opožďování celého psychomotorického vývoje. Nápadná je povrchnost a nediferencovanost citů a sociálních vztahů, chudší duševní obzor, nezúčastněná nebo rozmrzelá nálada, nedětsky vážný výraz. Důležitým ukazatelem je opožděný vývoj řeči, řečový projev bývá chudý, chybí mu typická dětská radost a zvědavost.
- **V předškolním věku** přetrvává povrchnost citových vztahů, výrazná je potřeba někomu patřit – děti se upínají na sestry nebo vychovatelky, dožadují se nové maminky nebo si idealizují své rodiče. Projevuje se stále opožďování vývoje řeči. Deprivované děti nebývají většinou zralé pro školu, a proto je třeba odložit jim školní docházku.
- **Ve školním věku** mívají tyto děti většinou horší prospěch, než odpovídá jejich skutečným intelektovým schopnostem. Projevují se u nich nápadnosti a výkyvy v chování, zvláště v sociálním styku. Mohou se projevit i neurotické potíže, prohlubuje se citová otupělost a nedůvěra k lidem, někdy také agresivita.
- **V pubertálním a adolescentním věku** se projevují důsledky deprivace ve vztahu ke kolektivu, v sociálním začleňování (nespokojenost se sociální pozicí, neadekvátní

sebehodnocení), bývá posunutá hierarchie hodnot, nežádoucí rysy charakteru, nebezpečí vzniku závislosti na alkoholu, drogách apod.

- Důsledky prožité deprivace mohou přetrvávat i **v dospělosti**. Jde o problémy v partnerských vztazích a s výchovou dětí. Mohou mít sklony k páchání trestné činnosti apod.

Psychická deprivace je tedy **vážné narušení psychického vývoje**, může se projevit v celé struktuře osobnosti, v chování, v sociálním začlenění, v celé životní orientaci.

Naskytá se otázka, zda je **psychická deprivace napravitelná**.

Je třeba říci, že náhradní rodina, tedy především rodina osvojitelská, má pro přijaté dítě velký význam, velkou léčebnou sílu. Je samozřejmé, že absence genetické zátěže, nízký věk dítěte a jen mírné deprivací poškození jsou dobré předpoklady jednak pro úpravu k normě i k vytvoření kvalitního svazku. Důležité je přijmout dítě, mít je rád i s jeho problémy. Náprava psychické deprivace se nemusí povést vždy a v každé rodině, i když osvojitelé mají největší snahu dítěti pomoci. A samozřejmě se to ani nemůže podařit tam, kde nebyla pro přijetí dítěte dobrá motivace. **Nejvýznamnější, rozhodující a nezastupitelný faktor pro nápravu psychické deprivace je kvalita náhradní rodiny**. Musí to být rodina vhodná pro daný typ dítěte. Platí tu tedy především zásada: „vhodné dítě do vhodné rodiny.“ (Matějček, Z., 2002, s.84)

3. Praktická část

Praktická část této práce se skládá ze dvou celků, přičemž **cílem první, průzkumné části, je zjištění, jak je zákonný proces osvojování dětí v ČR vnímán samotnými žadateli o osvojení. Cílem druhé části je vytvoření vlastního manuálu pro osvojitele**, který by budoucím náhradním rodičům usnadnil cestu k získání dítěte a pokud možno zpřehlednil vše, co je na této cestě čeká. Většina informací je obecných, některé konkrétní údaje vycházejí z postupů obecních úřadů obcí s rozšířenou působností Děčínska (Děčín, Rumburk, Varnsdorf) a Krajského úřadu Ústeckého kraje.

V praktické části byly použity tyto metody:

- analýza sekundárních dat,
- vlastní poznatky a postřehy,
- řízený rozhovor.

3.1 Průzkumná část

3.1.1 Stanovení cíle průzkumu, předpokladů, průzkumného vzorku, použité metody

Cílem průzkumné části této práce bylo **zjištění, jak je zákonný proces osvojování dětí v ČR vnímán samotnými žadateli o osvojení**. Výzkumné šetření bylo zaměřeno na úskalí tohoto procesu, tak jak je cítí žadatelé, zjištění, jaká je informovanost veřejnosti o procesu osvojování dětí, zda informace, které se dostanou žadatelům v průběhu tohoto procesu, jsou ucelené a dostatečné, zda jsou žadatelé náležitě poučeni o svých právech a nárocích, který z příslušných odborníků je jim nejvíce nápomocen, jaký mají z tohoto procesu celkový dojem, co pro ně bylo největším přínosem, co je naopak odrazovalo a co by uvítali.

Průzkumný vzorek tvořilo dvacet manželských párů, žadatelů o osvojení. Jednalo se o žadatele, kteří již přijali dítě za své, tedy prošli celým procesem zprostředkování osvojení a již také v jejich případě došlo k úspěšnému osvojení dítěte.

Pracuji jako sociální pracovnice na Městském úřadu Varnsdorf. Jde o obecní úřad s rozšířenou působností, který spravuje obvod o velikosti přibližně 20.000 obyvatel. Od doby působnosti tohoto úřadu, tedy od roku 2003, jsou zde ročně evidovány průměrně 4 nové žádosti o osvojení dítěte. Stejný je také počet žadatelů, manželských párů, kteří za tuto dobu dostanou dítě do osvojení.

Aby mohl být vytvořen dostatečně velký výzkumný vzorek manželských párů, žadatelů o osvojení, byla požádána o spolupráci sousední města Rumburk a Děčín, tedy celkový územní obvod s téměř 134.000 obyvateli. Uvedený vzorek byl tedy vytvořen z tohoto celku.

Metodou použitou při průzkumu byl **řízený rozhovor**. Řízené rozhovory s žadateli vedli tři tazatelé, kteří také získané odpovědi ihned zaznamenávali. Tímto způsobem bylo dosaženo toho, že všichni vybraní respondenti odpověděli na všechny otázky a úspěšnost rozhovoru byla 100%.

Předpoklady průzkumu:

1. Lze předpokládat značnou obecnou neinformovanost veřejnosti o možnostech náhradní rodinné péče.
2. Lze se domnívat, že žadatelé o osvojení dostanou v průběhu osvojování dítěte ucelené a vyčerpávající informace o postupu při osvojování a jsou také dostatečně poučeni o svých právech a nárocích.
3. Lze předpokládat, že zákonný proces osvojování dětí považují žadatelé za sice zdlouhavý, ale přiměřený závažnosti problému, kdy je třeba důkladně prověřit žadatele, kterým má být svěřeno dítě a pro toto dítě vyhledat co nejvhodnější rodinné prostředí.

3.1.2 Realizace průzkumného šetření

Otázky při řízený rozhovor jsou zařazeny v příloze č.3 této práce

Byly zjišťovány následující skutečnosti:

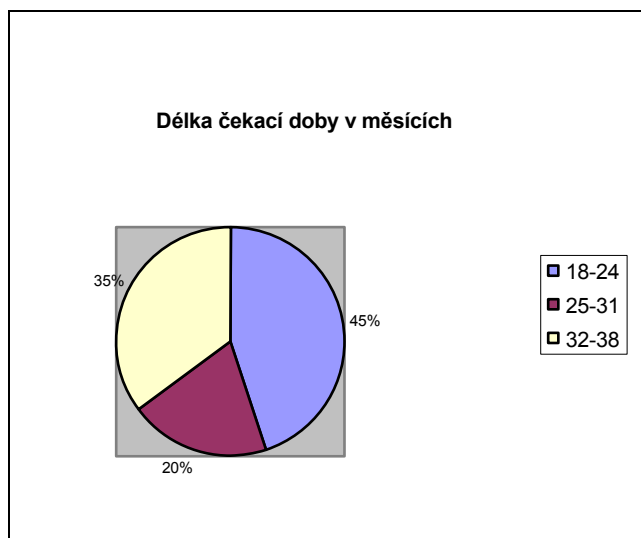
- délka čekací doby od podání žádosti o zařazení do evidence žadatelů o osvojení do doby vlastního převzetí dítěte,
- jaký názor mají žadatelé na délku uvedené čekací doby,
- jaký je názor žadatelů na informační zdroje, které potenciálním žadatelům o osvojení přibližují obecné informace o možnostech náhradní rodinné péče,
- zjištění, kde žadatelé získali prvotní informace o postupu při osvojení dítěte,
- zjištění, zda dostali žadatelé v průběhu procesu osvojování dítěte od příslušných odborníků všechny potřebné informace o postupu při osvojení,
- zjištění, zda byli žadatelé v průběhu osvojování náležitě poučeni o všech svých právech a nárocích,
- zjištění, kdo (který odborník) byl žadatelům v průběhu celého procesu osvojování nejvíce nápomocen při řešení všech problémů a poskytl jim nejcennější informace,
- zjištění, jakým přínosem (v pozitivním i negativním smyslu) byla pro žadatele příprava k přijetí dítěte do rodiny,
- zjištění, jaká skutečnost žadatele v průběhu celého procesu osvojování nejvíce pozitivně ovlivnila, co jim nejvíce pomohlo, dodalo další energii apod.,
- zjištění, jaká skutečnost žadatelům v průběhu celého procesu osvojování nejvíce vadila, co je odrazovalo od jejich rozhodnutí tímto procesem projít, ubíralo sílu vše řádně absolvovat,
- zjištění, jak se žadatelům celkově jevil proces osvojení,
- zjištění námětů žadatelů ke zlepšení celého procesu osvojování dětí, jakou pozitivní změnu by uvítali.

Vyhodnocení:

1. Na otázku, jak dlouhá byla čekací lhůta od podání žádosti o zařazení žadatelů do evidence žadatelů o osvojení do doby vlastního převzetí dítěte, odpovědělo 45% dotázaných, že tato doba byla 18 – 24 měsíců, 20% dotázaných, že tato doba byla 25 –

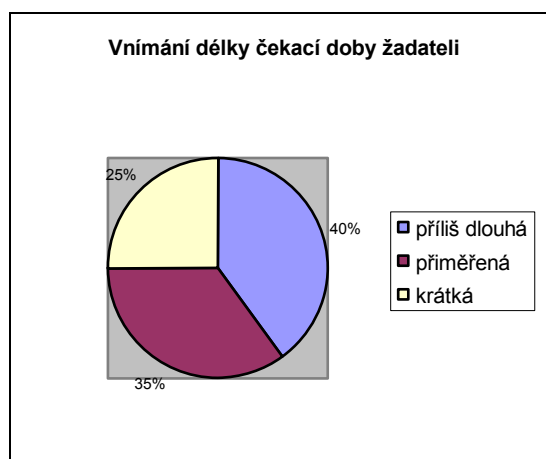
31 měsíců a 35% dotázaných, že tato doba byla 32 – 38 měsíců. Celková čekací lhůta u žadatelů o osvojení byla tedy zjištěna v rozpětí 18 – 38 měsíců.

Graf č.1 - Délka čekací doby žadatelů na dítě v měsících

2. Na otázku, jak dlouhá jim připadala tato čekací doba, odpovědělo 40% dotázaných respondentů, že tato doba byla příliš dlouhá, neboť očekávali, že dítě dostanou mnohem dříve. 35% respondentů odpovědělo, že tato doba byla sice dlouhá, ale současně přiměřená jejich požadavkům a provedení potřebných šetření. Pouze 25% dotázaných odpovědělo, že tato doba byla dle jejich názoru krátká, dítě získali poměrně snadno a rychle.

Graf č.2 – Vnímání délky čekací doby na dítě žadatelů

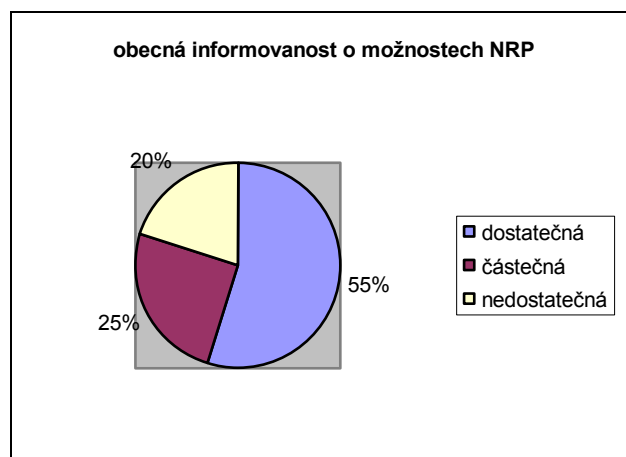

K otázkám č. 1 a 2 je nutno dodat, že čekací lhůta žadatelů o osvojení na děti je různě dlouhá s ohledem na skutečnost, že, jak bylo již dříve uvedeno, jsou vždy vyhledáváni nejvhodnější rodiče pro konkrétné dítě, nikoliv naopak. Žadatelé tedy nejsou uspokojováni dle toho, na jakém místě v seznamu žadatelů jsou zařazeni, ale dle toho, jak dalece jsou vhodní jako rodiče pro řešené dítě. Nutno říci, že dobu čekání na dítě zásadním způsobem ovlivňují také faktory, jaké požadavky na přijímané dítě si žadatelé kladou, tedy důležité jsou skutečnosti, jak staré dítě jsou ochotni přijmout, jaké etnikum tolerují, jaké eventuelní zdravotní postižení, zda jsou ochotni přijmout sourozeneckou skupinu apod. Obecně platí, že čím vyšší požadavky na dítě žadatelé mají (pokud např. požadují dítě majoritní populace, zdravé, do jednoho roku věku), tím je čekací doba na takové dítě delší.

Z procentuelního vyjádření odpovědí na otázky č. 1 a 2 lze vysledovat, že tyto odpovědi spolu částečně korespondují, nemohou však korespondovat zcela, protože samozřejmě záleží na osobním vnímání časového hlediska (osobní prožitky, skutečnosti, jak moc se žadatelé na očekávané dítě upnou apod.).

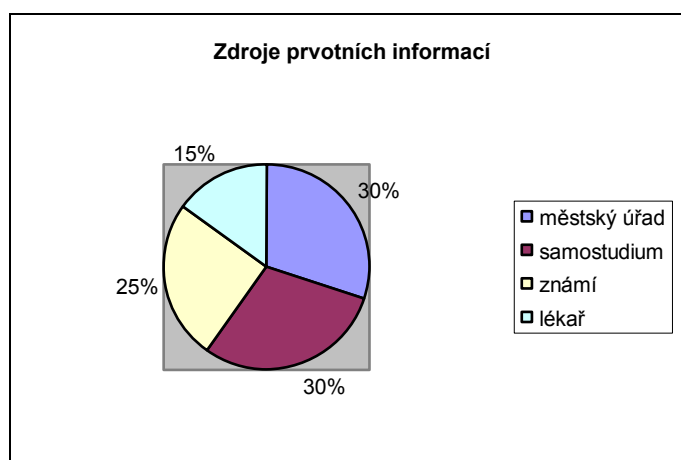
3. Na otázku, zda informační zdroje, které potenciálním žadatelům o osvojení přibližují obecné informace o možnostech náhradní rodinné péče, jsou dostatečné, odpovědělo 55% dotázaných, že tyto informace jsou dostatečné, někteří z nich uváděli, že záleží na osobnostech zájemců o tyto informace, na jejich schopnosti a ochotě tyto informace vyhledat, 25% respondentů odpovědělo, že tyto informace jsou pouze částečné a složitěji dosažitelné a 20% dotázaných se domnívá, že obecné informace jsou nedostatečné, tedy že obecná informovanost veřejnosti je malá. Celkově lze tedy říci, že většina dotázaných považuje obecné informace o náhradní rodinné péči za dostatečné.

Graf.č.3 – Obecná informovanost o možnostech náhradní rodinné péče

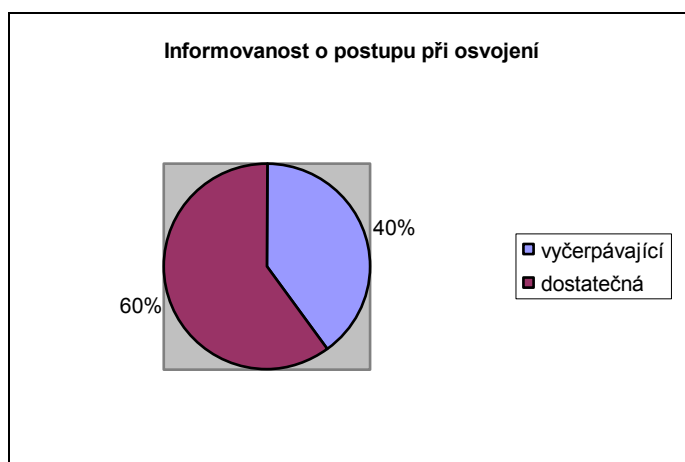
4. Na otázku, kde žadatelé osobně získali prvotní informace o postupu při osvojení dítěte, odpovědělo 30% dotázaných, že tyto informace získali na příslušném městském úřadu, stejný počet, tedy 30% dotázaných, tyto informace získalo četbou literatury a především hledáním na internetu, 25% dotázaných získalo prvotní informace konzultací se známými, kteří již dítě osvojili nebo jim byly tyto informace známy a 15% dotázaných získalo prvotní informace u lékaře, gynekologa nebo při absolvování pokusu o umělé oplodnění.

Graf č.4 – Zdroje prvotních informací o postupu při osvojení dítěte

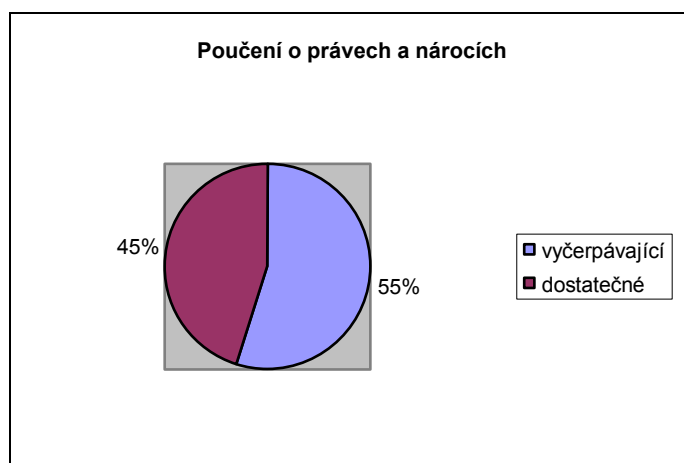
5. Na otázku, zda si žadatelé myslí, že v průběhu procesu osvojování dítěte dostali od příslušných odborníků všechny potřebné informace o postupu při osvojení, odpovědělo 40% dotázaných, že poskytnuté informace považují za ucelené a zcela vyčerpávající a 60% respondentů odpovědělo, že poskytnuté informace byly dostatečné, dozvěděli se téměř vše, co potřebovali. Nikdo z respondentů nepovažoval poskytnuté informace za nedostatečné.

Graf č.5 – Informovanost žadatelů v průběhu procesu osvojování dítěte o postupu při osvojení ze strany příslušných odborníků

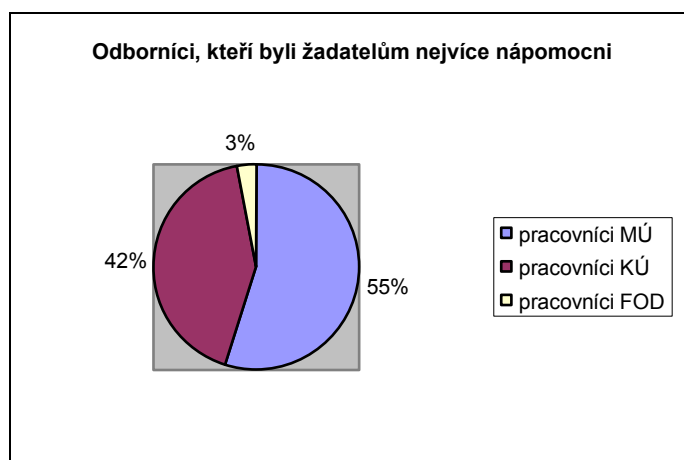
6. Na otázku, zda si žadatelé myslí, že byli v průběhu osvojování náležitě poučeni o všech svých právech a nárocích, odpovědělo 55% z nich, že ano, byli poučeni uceleně a zcela vyčerpávajícím způsobem, a 45% odpovědělo, že ano, poskytnuté poučení bylo dostatečné, dozvěděli se téměř vše, co potřebovali. Ani zde nikdo neodpovídal v tom smyslu, že by jejich poučení o právech a nárocích bylo nedostatečné.

Graf č.6 – Poučení žadatelů o právech a nárocích vyplývajících z osvojení dítěte

7. Na otázku, který z odborníků byl v průběhu celého procesu osvojení nejvíce nápomocen při řešení všech problémů a poskytl žadatelům nejcennější informace, odpovědělo 55% dotázaných, že tímto odborníkem byla pracovnice pro náhradní rodinnou péči městského úřadu, 42% dotázaných odpovědělo, že nejcennější informace získali na krajském úřadě, přičemž zde byla preferována psychologka pro náhradní rodinnou péči a 3% respondentů získalo cenné informace na Fondu ohrožených dětí. Zde je třeba pro úplnost říci, že ve zkoumaném regionu Fond ohrožených dětí nepůsobí a tato instituce je tedy pro zdejší obyvatele hůře dostupná. To je také zřejmě důvodem k tomu, že lidé z tohoto regionu se na Fond obracejí zcela minimálně. Obecně by toto procento bylo pravděpodobně vyšší.

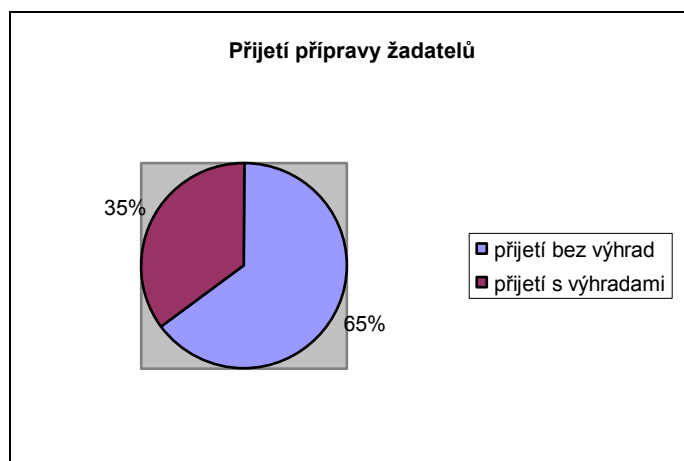
Graf č.7 – odborníci, kteří byli žadatelům nejvíce nápomocni v procesu osvojování dítěte

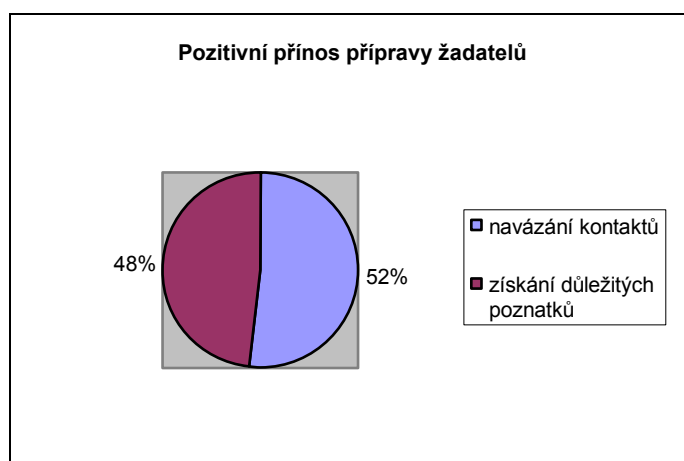
8. Otázka týkající se přínosu přípravy k přijetí dítěte do rodiny pro žadatele byla rozdělena na dvě části. V první části zmiňovali žadatelé přínos kladný, v druhé záporný. Kladným přínosem byly pro žadatele dvě velké, vyrovnané oblasti. 52% dotázaných považuje za pozitivní přínos přípravy k přijetí dítěte do rodiny to, že měli možnost se sblížit s lidmi, kteří mají stejný problém jako oni, měli možnost vzájemné konzultace problémů a získali tak vědomí, že „v tom nejsou sami“. Některé páry dokonce uváděly, že se s dalšími páry spřátelily a dodnes se navštěvují. Druhou velkou oblastí, kterou žadatelé pozitivně hodnotí, je skutečnost, že v průběhu přípravy získali mnohé cenné informace, ať již z oblasti právní či sociálně – právní, z oblasti psychologické (o vývoji dítěte, jak s dítětem jednat, co mu říci a kdy apod. a také z oblasti dětského lékařství. Žadatelé kvitují i praktické informace od osob, které již dítě přijaly dříve a nyní jim předaly své zkušenosti. Tuto druhou skupinu tvoří 48% dotázaných. Objevily se i odpovědi týkající se negativního přínosu přípravy, přičemž je nutno říci, že zatímco pozitivní přínos uvedlo všech 100 % párů, o negativním přínosu hovoří pouze 35% párů, přičemž všechny tyto páry uvádí současně i přínos pozitivní. Negativní připomínky jsou prezentovány v malém množství a týkají se např. nutnosti přizpůsobení času, dojíždění, někteří z nich uvádějí, že příprava byla zbytečně dlouhá a časově náročná, některá témata považují za nudná a zbytečná, např. někteří žadatelé se domnívají, že je zbytečné učit je, jak mají vychovávat děti, když biologické rodiče to také nikdo neučí, nabyli dojmu, že jsou zkoumáni nadměrně

oproti biologickým rodičům. Celkově lze tedy konstatovat, že 65% žadatelů přijalo přípravu k přijetí dítěte bez výhrad a 35% ji přijalo s určitými výhradami. Negativní přínos přípravy nebude s ohledem na malé množství a různorodost názorů graficky znázorňován.

Graf č. 8A – Přínos přípravy žadatelů k přijetí dítěte do rodiny

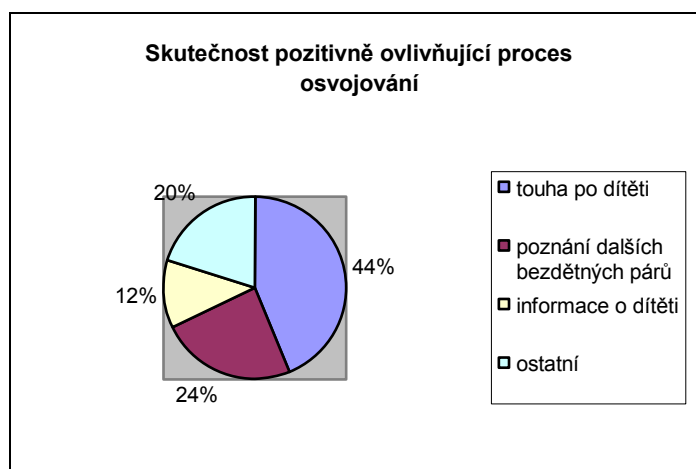
Graf č. 8B – Možnosti pozitivního přínosu přípravy žadatelů k přijetí dítěte do rodiny

9. Na otázku, jaká skutečnost žadatele v průběhu celého procesu osvojování nejvíce pozitivně ovlivnila, co jim nejvíce pomohlo, dodalo další energii, odpověděla většina

z nich - 44%, že touto skutečností byla touha po dítěti zmírňovaná opakovaným ujišťováním zainteresovaných pracovníků, že dítě skutečně dostanou, jejich citlivým přístupem a ochotou, možnost získat pravidelné informace, že se na ně nezapomnělo, že jejich žádost je stále evidována a že postupují v rejstříku žadatelů. 24% dotázaných uvádělo jako pozitivní přínos možnost poznání dalších bezdětných párů, setkávání se s rodinami, které také čekaly na osvojení dítěte a tedy vědomí, že v tom nejsou sami. 12% dotázaných považuje za největší pozitivní přínos informaci, že pro ně bylo dítě skutečně vybráno a že si pro něj mohou jet. Převzetí dítěte považují za nejhezčí okamžik. 20% dotázaných uvádí jiný pozitivní přínos, jako např. povídání s psychologkou, vědomí, že věděli o manželských párech, které již dítě přijaly a o jejich štěstí, některé z nich pozitivně ovlivnila skutečnost, že celý proces jim nepřipadal dlouhý, jedni žadatelé uváděli, že pozitivně je ovlivňovala i víra v Boha.

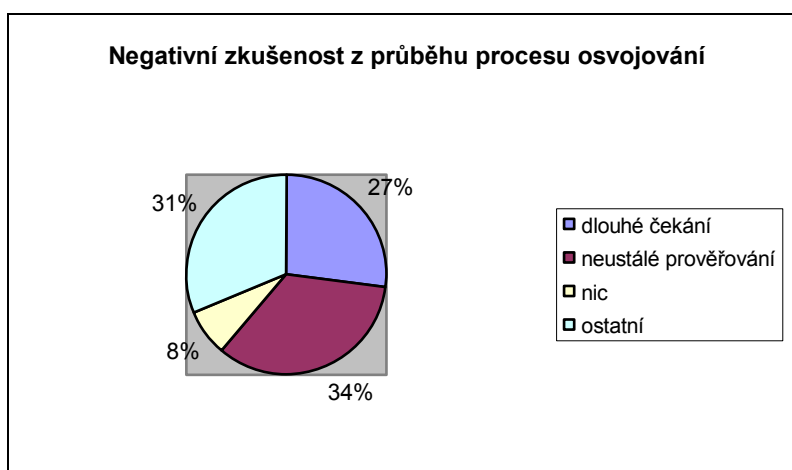
Graf č. 9 – Skutečnost, která nejvíce pozitivně ovlivnila žadatele v procesu osvojování

10. Na otázku, jaká skutečnost žadatelům v průběhu celého procesu osvojování nejvíce vadila, co je odrazovalo od jejich rozhodnutí tímto procesem projít a ubíralo jim sílu vše řádně absolvovat, odpovědělo 34% dotázaných, že touto skutečností bylo jejich neustálé a podrobné prověřování, lustrování, nutnost shromažďovat velké množství dokladů a vyjádření, nutnost komunikovat s více odborníky a neustále se svěřovat se svým „bolavým“ soukromím. 27% dotázaných považovalo za nejhorší skutečnost, že muselo dlouho čekat jednak na dítě a jednak následně také na soudní řízení, někteří

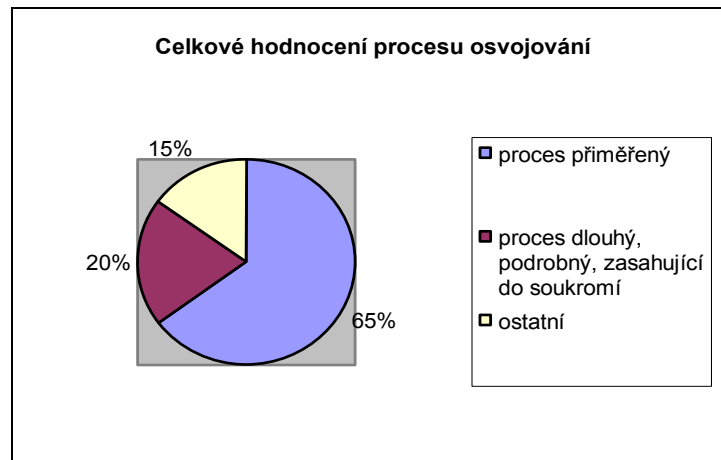
uvádějí až zoufalství z dlouhého čekání. 31% dotázaných uvedlo jiné důvody, které je v průběhu řízení odrazovaly, a těmito byla např. obava, aby dítě, které dostanou, bylo skutečně dle jejich představ, hlavně aby bylo zdravé, dále na ně negativně působilo zjištění, že v kojeneckých ústavech a dětských domovech je stále značné množství dětí, někteří nabyli přesvědčení, že dítě, které dostali, bylo v dětském domově zbytečně dlouho bezdůvodně a nelíbila se jim ani reakce personálu v dětském domově, že si dítě odvázejí, někteří uváděli problém při vyřizování státních dávek a negativní reakci zaměstnavatele na nástup osvojitelky na mateřskou dovolenou, byly zmiňovány příliš osobní, nepříjemné otázky v psychotestu. Pouhých 8% dotázaných uvedlo, že negativní zkušenost nemají žádnou.

Graf č. 10 – Skutečnost, která žadatele v průběhu osvojování nejvíce negativně ovlivnila

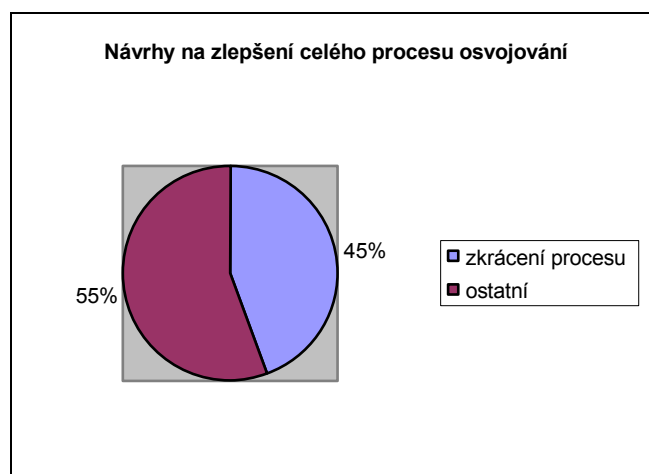
11. Na otázku žadající celkové zhodnocení procesu osvojování dítěte odpovědělo 65% dotázaných, že tento proces považují za přiměřený závažnosti problému, 20% dotázaných jej považuje za zbytečně zdlouhavý, podrobný, zaměřující se na zjišťování nadbytečných údajů a nevhodně zasahující do jejich soukromí a 15% dotázaných má jiný názor, tedy že jde o proces přiměřený závažnosti problému, ale zbytečně zdlouhavý nebo přiměřený závažnosti problému, ale nevhodně zasahující do soukromí. Nikdo z dotázaných si nemyslel, že by se jednalo o proces povrchní, nedůsledný, zabývající se nepodstatnými skutečnostmi, neřešící požadavky žadatelů ani dětí.

Graf č. 11 – Celkové hodnocení procesu osvojení žadatelů

12. Na otázku, jaké jsou náměty žadatelů ke zlepšení celého procesu osvojení dětí, jakou pozitivní změnu by uvítali, odpovědělo 44,5% z nich, že nejdůležitější je zkrácení celého procesu osvojení, zkrácení doby čekání např. na psychologické vyšetření, pokud čekají žadatelé na druhé dítě, považují za zbytečné dokládat znovu všechny doklady, mnozí z nich zmiňují zvláště potřebu urychlení soudního řízení, přednostní nařizování jednání o nezájmu rodičů o děti (a tím právní uvolňování dětí) a jednání o osvojení u soudů. 55,5% dotázaných pak dále zmiňuje jiné náměty ke zlepšení, které se již velmi různí. Jedná se např. o umožnění tzv. přímé adopce, zrušení nutnosti vydávání souhlasu rodičů s osvojením až po šesti týdnech od narození dítěte. Zde je však nutno říci, že tento požadavek je s ohledem na právní předpisy zcela nepřipustný. Někteří žadatelé zmiňují, že obdrželi pouze kusé informace o původu přijatého dítěte, jeho biologické rodině, hlavně o zdravotním stavu rodičů – bylo by třeba tyto informace rozšířit, někteří žadatelé uvádějí, že u soudních jednání by se měla více zohledňovat práva dětí a ne jejich biologických rodičů, děti by pak mohly jít do náhradních rodin dříve, někteří požadují změnu podoby příprav žadatelů na přijetí dítěte do rodiny, někteří poukazují na potřebu setkávat se s více empatickými odborníky, někteří navrhuji zavést pravidelné čtvrtletní konzultace s odborníky v době očekávání dítěte, aby žadatelé neztratili kontakt a víru, že dítě opravdu dostanou, je navrhováno i zlepšení vzájemné komunikace mezi odborníky.

Graf č. 12 – Návrhy žadatelů na zlepšení celého procesu osvojení

3.1.3 Zhodnocení předpokladů

První předpoklad průzkumné části hovořil o tom, že lze předpokládat značnou obecnou neinformovanost veřejnosti o možnostech náhradní rodinné péče. Tento předpoklad byl průzkumným šetřením vyvrácen a v našem vzorku se naopak ukázalo, že většina dotázaných považuje obecnou informovanost za dostatečnou s tím, že někteří z nich poukazují na to, že záleží na osobnostech zájemců tyto informace si vyhledat, např. na internetu apod. Prvotní informace získávají žadatelé kromě četby odborné literatury a hledáním na internetu také konzultací na příslušném městském úřadu, rady jim poskytují manželské páry, které již dítě získaly nebo jim jsou tyto skutečnosti známy, v menším množství také odborní lékaři. (Viz grafy č. 3, 4).

Druhý předpoklad uváděl, že žadatelé o osvojení dostanou v průběhu osvojení dítěte ucelené a vyčerpávající informace o postupu při osvojení a jsou také dostatečně poučeni o svých právech a nárocích. Tento předpoklad se v průběhu průzkumu potvrdil, neboť většina dotázaných považovala poskytnuté informace za dostatečné, mnozí za ucelené a zcela vyčerpávající. Nikdo z dotázaných neuváděl, že by poskytnuté informace byly nedostatečné. Obdobně hodnotili žadatelé i získané poučení o všech svých právech a nárocích, kdy většina uváděla, že byli poučeni uceleně a zcela vyčerpávajícím způsobem a ostatní hovořili o

dostatečném poučení. Ani zde nikdo neuváděl, že by toto poučení bylo nedostatečné. Nejvíce informací získávají žadatelé od pracovnice pro náhradní rodinnou péči příslušného městského úřadu a dále na krajském úřadu, zde především od psychologky pro náhradní rodinnou péči. (Viz grafy č. 5, 6 a 7).

Třetí předpoklad se týkal toho, že zákonný proces osvojování dětí považují žadatelé za sice zdlouhavý, ale přiměřený závažnosti problému, kdy je třeba důkladně prověřit žadatele, kterým má být svěřeno dítě a pro toto dítě vyhledat co nejvhodnější rodinné prostředí. I tento předpoklad se průzkumem potvrdil. Lze shrnout, že žadatelé se v naprosté většině shodují v tom, že proces osvojování dětí je záležitost značně zdlouhavá a časové hledisko považují za jednu ze dvou nejvíce negativních skutečností v celém tomto procesu. To, co je v naprosté většině udrželo v této dlouhé době v naději, že dítě dostanou, byla obrovská touha po dítěti a víra, že dítě skutečně dostanou. Druhou velkou oblastí, kterou žadatelé uvádějí jako nepříjemnou, je skutečnost, že dochází k důkladnému, podrobnému prověřování jejich soukromí, že je nutno shromáždit velké množství různých dokladů a hovořit s mnohými odborníky, na druhou stranu však většina z nich uznává, že jde o proces přiměřený závažnosti problému a že tedy důkladné prošetřování žadatelů je na místě. Obdobně chápou žadatelé i přínos přípravy k přijetí dítěte do rodiny, kdy každý ze žadatelů uvedl alespoň jeden pozitivní poznatek, zatímco negativních poznatků bylo uváděno málo a vždy současně i s poznatkem kladným. (Viz grafy č. 1, 2, 8, 9, 10, 11 a 12).

3.2 Manuál pro osvojitele

Vlastní proces osvojování dětí lze rozdělit do několika důležitých částí, z nichž každá má svůj specifický význam jak pro budoucí rodiče, tak pro dítě, které přijmou. Je důležité, aby žádná z těchto částí nebyla opomenuta.

3.2.1 Období příprav před přijetím dítěte

Jistě se všichni shodnou na tom, že toto období je velice důležité, a mělo by být proto náležitě zváženo. Budoucím rodičům odborníci doporučují hovořit o svém úmyslu především v širší rodině. Je totiž velice potřebné, aby budoucí sourozenci, babičky a dědečkové, synovci, neteře a jiní příbuzní přijali toto dítě zcela za své. Toto doporučení by měli mít budoucí

osvojitelé stále na zřeteli, a to i přesto, že vlastní rozhodnutí je ponecháno výhradně na nich, neboť oni budou ti, kteří budou denně s dítětem, kteří s ním budou prožívat dobré i zlé, spojí s ním svůj život.

Nároky na budoucí rodiče jsou značné, proto je třeba uvědomit si několik důležitých okolností:

- Důvody k přijetí dítěte by měly vycházet z jasně, osobní **motivace** (vnitřního přesvědčení).
- **Zaměstnání** budoucích rodičů by mělo být stálé, umožňovat **finanční zajištění dítěte** a rodiny.
- **Pracovní vytíženost** by měla být taková, aby budoucí rodiče měli **dostatek času na výchovu dítěte** (zpočátku je nutné, aby jeden z rodičů mohl zůstat s dítětem doma) a přizpůsobit svůj život jeho potřebám.
- **Bytová situace rodiny** by měla všestranně zajistit potřeby dítěte.
- **Trestní rejstřík** žadatelů by neměl obsahovat trestné činy, jež mají neblahý vliv na výchovu dětí.
- Rodiče by měli mít předpoklady pro to, aby byli schopni **duševně i fyzicky vychovat dítě**.
- **Věk** budoucích rodičů by měl odpovídat přirozenému vztahu dítěte k rodičům.
- Nejspolehlivější podmínkou, aby se dítě zdárně vyvíjelo, je zajistit mu **stabilní rodinné zázemí**.
- Budoucí rodiče by měli být schopni **vcítit se do světa dítěte**, být přizpůsobiví, tolerantní, laskaví a otevření.
- Měli by ochotně a vstřícně **přijímat rady od jiných**.

Dříve, než si budoucí osvojitelé podají vlastní žádost o tzv. „**zprostředkování osvojení**“ na příslušném úřadu, je třeba, aby se zamysleli nad některými důležitými otázkami.

Je třeba zamyslet se nad svým životem a sami sebe se zeptat:

- Mám dost fyzických a duševních sil, abych dítě vychoval/a?
- Jsem tolerantní a otevřený/á k druhým?
- Zajistím dítě finančně?
- Co se mi v životě podařilo, co jsem dokázal/a?

- Co se mi nepovedlo, co mi schází?
- Jaké bylo moje dětství?
- Jaké je moje manželství?
- Jsem ochoten/a se vzdát svého pohodlí?
- Jsem opravdu schopen/a věnovat se plně dítěti?
- Jsem ochoten/a se přizpůsobit?
- Věřím, že přesvědčím okolí, že toto rozhodnutí je správné?
- Nebude pro mě dítě překážkou v profesní dráze?
- Dovedu si představit, co obnáší výchova dítěte?
- Dovedu si konkrétně představit, jaké by dítě mělo být?
- Dovedu posoudit, jaké dítě bych opravdu nedokázal /a vychovávat?
- Mohu upřímně říci, čím mohu být pro dítě prospěšný/a?
- Budu schopen přijmout minulost dítěte?
- Budu umět porozumět jeho pocitům?
- Budu ho moci provést jeho životem a udržet s ním krok do dospělosti?
- Budu ho umět podpořit při hledání jeho identity?

(Matějček, Z., 2002, s.21)

3.2.2 Období posuzování budoucích rodičů

Pokud se skutečně budoucí rodiče rozhodnout osvojit si cizí dítě, a nejde tedy o přijetí nějakého konkrétního dítěte (kdy rodiče dali souhlas k osvojení dítěte předem ve vztahu k určitým osvojitelům nebo návrh na osvojení podal manžel rodiče dítěte nebo pozůstalý manžel po rodiči nebo osvojiteli dítěte), je třeba požádat o tzv. **zprostředkování osvojení**.

Problematiku zprostředkování osvojení (a také pěstounské péče) upravuje **zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí**, ve znění pozdějších předpisů. Pokud není upraveno jinak, probíhá rozhodování v režimu správního řízení.

Zprostředkování osvojení spočívá:

- ve vyhledávání dětí vhodných k osvojení,
- ve vyhledávání fyzických osob vhodných stát se osvojiteli,

- v odborné přípravě fyzických osob vhodných stát se osvojiteli,
- ve výběru určité fyzické osoby vhodné stát se osvojitelem určitého dítěte, jemuž se osvojení zprostředkovává, a v zajištění osobního seznámení se s dítětem touto osobou.

Zprostředkování mohou provádět jen **orgány sociálně-právní ochrany**, jimiž jsou:

- krajské úřady,
- Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR,
- Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně (mezinárodní osvojování dětí).

Podávání žádosti

Prvním oficiálním krokem budoucích osvojitelů na cestě k dítěti je podání **žádosti o zařazení do evidence žadatelů o zprostředkování osvojení**. Tuto žádost přijímá **obecní úřad obce s rozšířenou působností** v místě trvalého bydliště žadatelů. Zde je pro tuto agendu určena většinou jedna konkrétní osoba – sociální pracovnice pro náhradní rodinnou péči, která se touto problematikou podrobně zabývá a bude žadatelům průvodkyní během celého procesu osvojování dítěte. Je na ni možné obrátit se s jakýmkoliv problémem týkajícím se této otázky. V žádosti jsou uvedeny žadatelovy **osobní údaje**, tedy jméno a příjmení, datum narození a místo trvalého pobytu.

K žádosti je pak dále třeba doložit **doklady potřebné pro vedení dokumentace**. Patří sem především doklad o státním občanství ČR (u cizinců doklad o povolení k trvalému pobytu na území ČR nebo doklad o hlášení k pobytu na území ČR po dobu nejméně 265 dnů podle zvláštního právního předpisu – zák. č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR), písemné vyjádření žadatele, zda souhlasí s tím, aby byl po uplynutí stanovené lhůty zařazen také do evidence pro zprostředkování osvojení dětí z ciziny či zda žádá výlučně o osvojení dítěte z ciziny, písemný souhlas s tím, že orgán sociálně-právní ochrany zprostředkující osvojení je oprávněn zjišťovat další potřebné údaje pro zprostředkování, zejména o tom, zda způsobem života bude žadatel zajišťovat pro dítě vhodné výchovné prostředí a dále že orgán sociálně-právní ochrany dětí je oprávněn kdykoliv zjistit, zda nedošlo ke změně rozhodných skutečností uvedených ve spisové dokumentaci. Vyžaduje se dále písemný souhlas žadatele s účastí na přípravě fyzických osob k přijetí dítěte do rodiny. Je potřeba doložit údaje o osobním stavu žadatelů, jejich rodné listy, oddací list, eventuelně rozsudek o rozvodu předchozího manželství, zprávu o zdravotním stavu žadatelů, údaje o jejich ekonomických a sociálních poměrech, tedy doklady o příjmu žadatelů ze zaměstnání nebo ze samostatné

výdělečné činností a dalších příjmech, jako jsou dávky důchodového a nemocenského pojištění, výživné, dávky státní sociální podpory, podpora v nezaměstnanosti apod. Dále sem patří údaje o pověsti žadatelů v místě bydliště, doklad svědčící o jejich trestní bezúhonnosti a také o tom, zda byli či nebyli projednáváni pro přestupek.

Obecní úřad obce s rozšířenou úsobností k žádosti připojí své stanovisko a závěr za sociálního šetření.

Sociální šetření v rodině

Poté, co sociální pracovnice pro náhradní rodinnou péči přijme žádost žadatelů, provede v jejich rodině **sociální šetření**.

Při sociálním šetření u osob, které žádají o zařazení do evidence žadatelů o náhradní rodinnou péči (osvojení) se zjišťuje nejdříve jejich **sociálně-ekonomický statut**, dále **sociální vztahy klientů**, provádí se **podrobná osobní i rodinná anamnéza**, zjišťuje se jejich **zdravotní stav**, důležité je **posouzení jejich osobnosti, životního stylu, motivace k osvojení**.

Zde bych ráda podrobněji popsala, na co se sociální pracovnice při šetření v rodině zaměřuje a upozornila na některé rizikové prvky, které mohou být problémem při vlastním zprostředkování osvojení.

Kritéria osobní:

- **Věk žadatelů** - rizikovým prvkem může být **věk žadatelů**. Zvláště u osvojení je přímo zákonem vyžadován přiměřený věkový rozdíl mezi žadateli a dětmi, jako je věkový rozdíl mezi rodiči a dětmi. Tento rozdíl by neměl být nižší než 20 a vyšší než 40 let. V posledních letech se však vzhledem k narůstajícímu věku biologických matek zvyšuje i tolerance horní hranice věku osvojitelek a děti do jednoho roku věku dostávají i starší žadatelky.
- **Zdravotní stav** – problémem mohou být vážné poruchy zdravotního stavu žadatelů, které by bránily výkonu rodičovské funkce: somatická onemocnění nebo psychické poruchy s nepříznivou prognózou včetně poruch osobnosti a mentální retardace, dále omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům ze zdravotních důvodů. Pokud u žadatelů probíhá léčba ze závislosti, lze žádost po doručení zprávy ošetřujícího lékaře zařadit s výhradou. K posouzení zdravotního stavu a v případě nejasností je orgán sociálně-právní ochrany oprávněn požádat žadatele o další lékařská vyšetření.

Kritéria osobních vztahů:

- **Rodina** - důležité je zjištění ohledně **rodiny** žadatelů, je třeba charakterizovat vztahy v původní rodině, tedy vztahy nejen s rodiči, ale také se sourozenci a ostatními příbuznými.
- **Manželství** - další důležitou oblastí je zjištění stavu manželství žadatelů, o kolikáté manželství v pořadí se jedná a vlastní vývoj tohoto vztahu. Problémem by mohlo být, je-li žadatel již ve třetím a dalším manželství (s výjimkou ovdovění), přičemž manželství předchozí byla ukončena především z jeho viny (možnost posoudit z rozvodového rozsudku). Dalším problémem by mohla být skutečnost, že vztah, resp. společné soužití včetně manželství je v době podání žádosti kratší než tři roky. Pokud se jedná o samožadatelku, je třeba také zjistit, zda žije s partnera a tento partner musí být také zařazen do šetření.
- **Děti** - podstatné jsou **údaje o dětech** žadatelů a zjištění, kolik mají v současné době dětí, zda se jedná o děti vlastní, osvojené, v pěstounské péči apod., jakého jsou věku, zda studují či pracují, jak dosud probíhala výchova těchto dětí. Za rizikové faktory zde lze považovat zjištění, že žadatel nemá prokazatelně zájem o vlastní děti a neplní své vyživovací povinnosti vůči nim, žadatel má dítě, které pro jeho nezájem o ně žije v cizí péči nebo bylo osvojeno jinou rodinou, dále byla-li žadateli pozastavena nebo omezena rodičovská zodpovědnost, nebo byl rodičovské zodpovědnosti zbaven.

Kritéria občanská a sociální:

- **Trestní bezúhonnost** - Pro posouzení eventuální **trestné činnosti žadatelů** slouží opis (nikoliv výpis) z rejstříku trestů. Neznamena to, že člověk, který byl v minulosti soudně trestán, nemůže přijmout do své péče dítě. Je však nutno zabývat se tím, o jaký trestný čin šlo, kdy k němu došlo, zda se jednalo o trestnou činnost opakovanou, zda byla spáchána pod vlivem alkoholu, na dětech apod.. Nelze brát ohled na zahlazení mravnostních deliktů a trestné činnosti na dětech.
- **Nevyhovující hmotné a sociální podmínky** – např. v údajích týkajících se **zaměstnání** žadatelů je důležité nejdříve zjistit, jakou získali kvalifikaci a dále jaký byl průběh jejich zaměstnání. V rodině musí být zajištěn příjem alespoň ve výši 1,5 násobku životního minima stávající rodiny za měsíc. Riziko může být spatřováno u

lidí dlouhodobě nezaměstnaných, u nichž přijetí dítěte může být motivem pro zajištění pravidelného příjmu.

- **Bytové podmínky a majetkové poměry** – důležité je zjištění, v jakých bytových podmínkách žadatelé žijí, zda je byt dostatečně prostorný, nejde-li např. o byt zdravotně závadný apod..
- **Členství v náboženských skupinách** – jde-li o registrované skupiny, je přijetí žádosti možné po posouzení „stanov“ takové náboženské skupiny, přičemž orgán sociálně-právní ochrany je oprávněn vyžádat si podrobnější informace o členství žadatele v jednotlivých sdruženích. V těchto případech je třeba posoudit jejich životní způsob.
- **Skutečnosti poukazující na možnou závislost nebo rizikové návyky z hlediska účelu náhradní rodinné péče** - úskalím může být např. alkoholová či hráčská závislost. Tyto skutečnosti je nutné velmi podrobně zjistit, případně je žadateli doporučena návštěva odborné poradny.

Jiná kritéria:

- **Motivace** k přijetí dítěte do rodiny může být základním problémem. Je podstatné, zda jsou k tomuto motivování oba žadatelé, či zda je to přání pouze jednoho a druhý pasivně souhlasí. Je třeba zjistit, co přivedlo žadatele k myšlence osvojení. Nedobrá je každá motivace, která obsahuje preferenci osobních zájmů na úkor potřeb dítěte. Problémem je např. motivace postavená na ztrátě vlastního dítěte, kde vyvstává otázka, do jaké míry bude nově přijaté dítě považováno za náhražku dítěte vlastního, které zemřelo. Od úmrtí vlastního dítěte by k přijetí cizího neměla uběhnout doba kratší jednoho roku. Nevhodná je dále motivace tzv. „vybavení domácnosti“, kdy se žadatelé cítí odlišní od většinové populace tím, že nemají dítě a přejí si ztotožnit se s normálem.
- **Neúměrné požadavky na dítě** - nadměrně vysoké požadavky na budoucí školské a životní úspěchy dítěte.
- Důležité je zjistit, zda mají žadatelé nějakou **zkušenost s výchovou dětí**, zda měli možnost o tom s někým mluvit (ať již s odborníky nebo známými), zda o tom hovořili ve své širší rodině a jaký je názor rodinných příslušníků. Zásadní je **představa žadatelů o dítěti**, které by měli do své péče přijmout. Žadatelé by měli uvést, jak staré by toto dítě mělo být, jakého by mělo být pohlaví, etnika, zda by byli ochotni převzít

např. dítě s nějakým zdravotním handicapem nebo zda trvají na tom, aby se jednalo o dítě zdravé, zda by přijali sourozeneckou skupinu apod..

- **Konfliktní soužití s jinými osobami ve společné domácnosti** – nežádoucí jsou negativní postoje členů rodiny, kteří žijí se žadatelem ve společné domácnosti, k jeho úmyslu osvojit dítě. Je důležité vědět, do jaké míry podporují žadatele prarodiče a další příbuzní, jak se chtějí spolupodílet na výchově dětí.

Při vlastním šetření sociální pracovnice **navštíví žadatele v místě jejich bydliště**, v jejich domě či bytě. Je třeba, aby při tomto šetření byli přítomni oba žadatelé jedná-li se o manželský pár nebo samožadatel a také děti žadatelů, které již v rodině vyrůstají, neboť nelze opomenout **stanovisko dětí k případnému přijetí dalšího sourozence** do rodiny.

Po provedení podrobného sociálního šetření v rodině žadatelů vypracuje sociální pracovnice **detailní sociální zprávu a doporučí či nedoporučí vyhovění žádosti žadatelů o jejich zařazení do evidence**.

Pokud žádost z nějakého důvodu nezamítne (žádost se zamítne nejsou-li splněny zákonné podmínky) nebo nezastaví (vezmou-li žadatelé svou žádost zpět nebo nedoloží potřebné údaje), zašle sociální pracovnice pověřeného obecního úřadu kopii spisové dokumentace žadatelů včetně sociální zprávy a doporučení k vyhovění žádosti do 30 dnů ode dne podání žádosti na příslušný **krajský úřad**.

Odborné posouzení

O zařazení budoucích osvojitelů do evidence žadatelů o zprostředkování osvojení rozhoduje příslušný krajský úřad, a to neprodleně po tzv. „**odborném posouzení**“.

Odborné posouzení pro zprostředkování osvojení zahrnuje:

- posouzení dítěte a žadatele, zhodnocení přípravy na přijetí dítěte do rodiny,
- vyjádření dětí žadatele k přijetí osvojovaného dítěte, jsou-li takového vyjádření schopny s ohledem na jejich věk a rozumovou vyspělost,
- posouzení schopnosti dětí žijících v domácnosti žadatele přijmout dítě do rodiny,
- zjištění bezúhonnosti žadatele, jeho manželky, druha, dítěte a jiné osoby tvořící s žadatelem společnou domácnost – za bezúhonného se nepovažuje ten, kdo byl

pravomocně odsouzen pro trestný čin, který směřoval proti životu, zdraví, lidské důstojnosti, mravnímu vývoji nebo jmění dítěte nebo pro jiný trestný čin, jehož spáchání může mít vliv na způsobilost žadatele k řádné výchově dítěte.

Z výše uvedeného je zřejmé, že krajským úřadem nejsou odborně posuzováni pouze žadatelé o osvojení, nýbrž také děti, které jsou do osvojení následně svěřovány.

Pro účely zprostředkování osvojení se posuzuje:

- U dítěte:
 - úroveň tělesného a duševního vývoje dítěte, včetně jeho specifických potřeb,
 - vhodnost náhradní rodinné péče a jejích forem.

- U žadatelů:
 - charakteristika osobnosti,
 - psychický stav,
 - zdravotní stav – zahrnuje posouzení toho, zda zdravotní stav žadatele z hlediska duševního tělesného a smyslového nebrání dlouhodobé péči o dítě,
 - předpoklad vychovávat dítě,
 - motivace, která vedla k žádosti o osvojení dítěte,
 - stabilita manželského vztahu a prostředí v rodině,
 - další skutečnosti rozhodné pro osvojení dítěte.

Pro účel odborného posouzení jsou na krajském úřadu zaměstnáni odborníci, kterými jsou zejména sociální pracovníci, psycholog pro náhradní rodinnou péči a lékař. Výraznou roli zde by měl sehrát především psycholog, který si po prostudování dokumentace zaslané obecním úřadem obce s rozšířenou působností pozve žadatele a jejich případné děti do své kanceláře a vede zde s nimi podrobný rozhovor.

Příprava k přijetí dítěte do rodiny

Součástí odborného posouzení je dále **příprava k přijetí dítěte do rodiny**. Tuto přípravu zajišťuje rovněž krajský úřad, a to buď ve vlastní režii, nebo její výkon svěří jiným odborníkům, např. nestátní neziskové organizaci, vždy se však musí jednat o pověřenou osobu k provádění přípravy žadatelů.

Není nutné, aby se přípravy zúčastnili všichni žadatelé. O tom, zda jsou povinni se jí zúčastnit, rozhodne krajský úřad, přičemž ve svém rozhodnutí vychází z doporučení obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Absolvování přípravy většinou není nutné pro žadatele, kteří žádají o zprostředkování osvojení již druhého dítěte eventuelně mají zkušenosti s výchovou dětí vlastních.

Příprava žadatelů pro přijetí dítěte do rodiny začíná před odborným posouzením a stává se součástí celkového odborného posouzení.

Měla by být realizována pro maximální počet 14 účastníků. Minimálním standardem je přípravný kurz v rozsahu 30 hodin.

Principy přípravy:

- Požaduje se, aby přípravu žadatelů vedl multidisciplinární tým odborníků, který má odborné zkušenosti s náhradní rodinnou péčí a odborné zkušenosti s dětmi z ústavního prostředí. Na přípravě by se měl podílet psycholog, lékař a sociální pracovníce.
- Přípravy by měly probíhat ve skupině, přičemž se nedoporučuje individuální setkání s párem a vedení anamnestického rozhovoru, neboť to je součástí psychologického posouzení. Individuální konzultace mohou probíhat pouze dle potřeby a přání žadatelů.

Forma přípravy:

Při realizaci přípravy se používají formy přednášky, zážitkové techniky, komunikace ve skupině, diskuse, přítomnost osob s vlastní zkušeností.

Pověřená osoba k provádění přípravy může dát nabídku buď víkendového programu nebo programu děleného na části se stejnou sumou hodin.

Témata:

Doporučuje se, aby 50% obsahové náplně tvořily otázky psychologické a výchovné, 30% otázky medicínské a 20% otázky sociálně-právní.

1. **Oblast psychologická** – cílem je příprava na rodičovskou roli, přijetí dítěte bezpodmínečně, orientace ve vlastní hierarchii hodnot, vyrovnání se s bezdětností, sdělování faktu osvojení bez negativních osobních prožitků. Obsahem jsou pak témata jako vývojová psychologie s přihlédnutím k odlišnostem vývoje dítěte v rodině a dítěte v ústavním prostředí, charakteristika dětí v náhradní rodinné péči, citová deprivace, péče o etnicky odlišné dítě, péče o sourozenecké skupiny, péče o dospívající děti, biologické a psychologické rodičovství, rodina, adaptace rodičů a dítěte na nové role, vlastní děti a rodina žadatelů, kdy a jak sdělit fakt osvojení, jak podat informace o biologických rodičích, pomoc v rozhodovacím procesu, co chci a co mohu zvládnout, krize ve výchově a ve vztazích v rodině, ochota spolupracovat a vyhledat odbornou pomoc.
2. **Oblast medicínská** – cílem je základní orientace v problematice dětí umístěných v ústavní péči a vhodných do náhradní rodinné péče, základní orientace v péči o dítě. Obsahem jsou např. témata dítě a jeho vývoj, význam raného období, vývoj životně důležitých funkcí, péče o dítě v rodině, péče o nemocné dítě a o děti se speciálními potřebami (chronické či závažné onemocnění, poruchy chování), spolupráce s lékařem, specifika rodinné a osobní anamnézy dětí umístěných v ústavním prostředí. V této oblasti se využívá i spolupráce lékařů v kojeneckých ústavech.
3. **Oblast sociálně-právní** – cílem je seznámení s právním rámcem problematiky náhradní rodinné péče.

Po skončení vlastní přípravy provádí pověřená osoba k jejímu provádění písemné **zhodnocení přípravy**. Zhodnocení by mělo být výsledkem dohody týmu odborníků, kteří se na přípravě podíleli. Mělo by upozorňovat na skutečnosti, které by byly v kontraindikaci s realizací náhradní rodinné péče. Na tyto poznatky pak bude reagovat další konzultace s psychologem na krajském úřadě.

Rozhodnout se pro to, že chceme přijmout dítě do náhradní rodinné péče, je jedna věc. Je zde ovšem také otázka, jaké by dítě, které chceme přijmout, mělo být, aby všem spolu bylo dobře a abychom uměli porozumět všem jeho potřebám a byli na ně dobře připraveni. Právě při psychologickém vyšetření a na přípravných kurzech pro budoucí rodiče mají samotní žadatelé dostatek prostoru a možností odhalit, na co jejich síly a schopnosti stačí a na co už ne.

Zajímavé je, že mnohé z manželských párů, které se seznámily při přípravě k přijetí dítěte do rodiny, se i v budoucnosti stýkají, vzájemně se navštěvují a později, po přijetí dítěte si i vyměňují své dosud nabyté zkušenosti.

Závěrem této kapitoly je třeba pro zpřehlednění shrnout postup krajského úřadu k zařazení budoucích osvojitelů:

1. Žadatelé budou pozváni k **celkovému psychologickému posouzení**. Během úvodního setkání budou informováni o procesu zprostředkování, formách náhradní rodinné péče, právních aspektech a o současném stavu náhradní rodinné péče v kraji, o smyslu a postupech přípravy, současně budou zjišťovány specifické potřeby pro přípravu budoucích osvojitelů včetně vyhovující formy pro přípravu (víkendový program či dělený).
2. **Vlastní průběh přípravy** k přijetí dítěte do rodiny.
3. **Písemné zhodnocení přípravy** budoucích osvojitelů.
4. Další **konzultace s psychologem krajského úřadu** a vypracování závěrů celkového psychologického posouzení.
5. **Celkové odborné posouzení** prováděné krajským úřadem.
6. **Seznámení s podklady k rozhodnutí** dle správního řádu.
7. **Rozhodnutí krajského úřadu** o zařazení do evidence žadatelů o osvojení eventuelně rozhodnutí o zamítnutí žádosti.

Vzhledem k tomu, že při rozhodování o zařazení do evidence žadatelů o osvojení se jedná o **rozhodování v režimu správního řízení**, znamená to pro žadatele, že v případě jejich nesouhlasu s výsledkem rozhodnutí mají možnost podat odvolání.

3.2.3 Období očekávání

Po vydání rozhodnutí o zařazení do evidence žadatelů nastává doba, kdy krajský úřad průběžně hledá vhodné žadatele pro děti, které má ve své evidenci. V další časové fázi se do tohoto vyhledávacího procesu zapojuje i Ministerstvo práce a sociálních věcí, které vede celorepublikovou evidenci žadatelů a dětí. Nelze určit dobu, do kdy je možné pro dítě nalézt vhodné náhradní rodiče. Vždy záleží na žadatelích, jakou mají představu o přijímaném dítěti a

zda jsou ochotni pečovat i o děti se specifickými potřebami (např. děti s postižením, děti jiného etnika, sourozenecké skupiny apod.). Je jisté, že do osvojení jsou v naprosté většině žádány děti majoritní populace raného věku, pokud možno zdravé. Je zajímavé, že více jsou žádány holčičky. Konkrétně v Ústeckém kraji je čekací lhůta na zdravé dítě majoritní populace do jednoho roku věku v současné době 2 – 3 roky.

Párování rodičů a dětí

Zprostředkování náhradní rodinné péče se řídí jedním základním pravidlem: **dítěti jsou vždy** – z řad žadatelů zařazených do evidence žadatelů o osvojení – **vybírání vhodné náhradní rodiče**. Tedy nikdy tomu není naopak.

Vhodnou rodinou pro dítě je ta, která je připravena jej přijmout takové, jaké je. To znamená se všemi jeho radostmi a starostmi, se všemi jeho přednostmi, ale také riziky ve vývoji – ať již zdravotními, nebo psychickými – s jeho minulostí, s jeho osobní i rodinnou anamnézou, s důsledky jeho pobytu v ústavním zařízení nebo nefungující rodině.

Výběr náhradních rodičů pro konkrétní dítě tedy nezávisí na žádném časovém pořadí, ale především na míře tolerance a dobré přípravě žadatelů.

Vzhledem k tomu, že jde o velice citlivé rozhodování, zřizují hejtmani na krajských úřadech (v Praze primátor Magistrátu hl. m. Prahy) pro tento účel **poradní sbory**, jako zvláštní orgán kraje. Poradní sbor tvoří odborníci působící v oblasti sociálně-právní ochrany. Jedná se zejména o odborníky z oboru pediatrie, psychologie a pedagogiky, zástupce školských, zdravotnických a sociálních zařízení pro výkon ústavní výchovy a zaměstnance krajského úřadu a obecních úřadů obcí s rozšířenou působností na úseku sociálně-právní ochrany.

Poradní sbor má nejméně pět členů. Schází se neprodleně poté, co krajský úřad zjistí vhodného žadatele pro určité dítě. Při zprostředkování osvojení přihlíží krajský úřad k doporučení poradního sboru. Pracovníci krajského úřadu vyberou pro konkrétní dítě vždy nejvhodnější náhradní rodiče z těch, které mají k dispozici ve své evidenci, a dále také náhradníky pro případ, že by vybraní žadatelé neměli o toto dítě zájem.

Po projednání na poradním sboru o vhodnosti rodiny ke konkrétnímu dítěti je rodina vyzvána krajským úřadem k **seznámení se se spisovou dokumentací dítěte**. Jsou jí sděleny veškeré známé informace o dítěti, jeho dosavadního života a života jeho rodiny, informace o zdravotním a psychickém stavu dítěte a o jeho právní situaci.

Budoucí osvojitelé mají nyní dostatek prostoru otevřeně vyjádřit své názory a pocity a dobře si promyslet, zda chtějí s tímto dítětem navázat kontakt. (Bubleová, V. a kol. 2007, s.89)

V praxi se tato informace podává telefonicky. Řada žadatelů si tento moment hluboce zapíše do své mysli a často pak hovoří o tom, že právě tato chvíle, kdy se dozví, že je pro ně vybráno dítě, je jednou z jejich nejšťastnějších chvil v životě a nikdy na ni nezapomenou.

Doba, která uplyne od vydání rozhodnutí o zařazení do evidence žadatelů do chvíle, než krajský úřad vytipuje žadatele jako vhodné pro určité dítě, může být poměrně dlouhá. Je to čas, kdy je možné trochu si odpočinout. Tuto dobu očekávání je možno naplnit přípravami na svou budoucí roli a současně se věnovat sami sobě, partnerovi, přátelům, rodině, svým zájmům a zálibám. Budoucí rodiče budou jistě přemýšlet o tom, jakou bude mít jejich dítě postýlku, jaké mu vyberou oblečení, jaké hračky, jak si budou společně hrát a povídat.

Dobré je seznámit se s rodinou, která již „cizí dítě“ přijala. Budoucí rodiče mohou také tento čas využít ke vzdělávání a přípravě na novou roli rodičů. Je potřeba pro dítě připravit příjemné, harmonické prostředí, kde se cítí dobře rodiče a kde se bude tedy cítit dobře i dítě. (Matějček, Z. 2002, s.24)

3.2.4 Převzetí dítěte

V případě, že žadatelé projeví po seznámení se se spisovou dokumentací dítěte skutečný zájem a odhodlání konkrétní dítě navštívit, obdrží **písemné oznámení krajského úřadu**, které je bude opravňovat k navázání kontaktu s dítětem. Dostanou dále podrobnou instrukci, ve kterém zařízení se dítě nachází, kdy a kam se mají dostavit.

Na základě písemného oznámení krajského úřadu má žadatel právo **seznámit se s dítětem** a ten, u něhož se dítě nachází, je povinen toto seznámení umožnit. Poté, co se žadatel seznámí s dítětem, může nejpozději do 30 dnů ode dne, kdy mu bylo doručeno oznámení krajského úřadu, podat **žádost o svěřeni dítěte do péče budoucích osvojitelů**. Žádost se podává u obecního úřadu obce s rozšířenou působností dle místa trvalého pobytu dítěte. Tento úřad je oprávněn k vydání **rozhodnutí o svěřeni dítěte do péče budoucích osvojitelů**.

První návštěva dítěte je velmi důležitá, je proto třeba se na ni připravit. Je třeba, aby se budoucí osvojitelé zamysleli nad tím, čím si mohou získat zájem dítěte, jak se mu přiblížit, jak ho potěšit. Důležité je i připravit si otázky na ředitele zařízení, lékaře a vychovatele, protože právě oni nyní o dítě pečují a nejlépe znají jeho potřeby. Budoucím rodičům mohou dát mnohé cenné rady.

Další kontakt s dítětem se bude vyvíjet zcela individuálně, bude záležet na dítěti, na žadatelích a také na dohodě s vedením zařízení. V některých případech, zvláště u velmi malých dětí - kojenců, proběhne pouze jedna návštěva v kojeneckém ústavu a žadatelé jsou hned přesvědčeni o tom, že dítě chtějí a přejí si jej co nejdříve převzít do osobní péče. U těchto dětí zpravidla nebývá s navazováním kontaktu žádný problém. Pouze v případě vážnějšího zdravotního postižení je třeba podrobně konzultovat s ošetřujícím personálem způsob péče o takto postižené dítě. Většina kojeneckých ústavů má v takovém případě možnost zajistit budoucím rodičům ve svém zařízení i několikadenní pobyt. V naprosté většině případů při přebírání velmi malých dětí vše probíhá tak, že žadatelé se jeden den seznámí s dokumentací dítěte, následující den navštíví dítě v zařízení, ve kterém je umístěno, a tentýž den žádají příslušný úřad o vydání rozhodnutí o svěření dítěte do jejich péče. Rozhodnutí může být pak ihned vydáno a další den již dítě tráví v nové rodině.

U starších dětí bývá situace problematictější. V některých případech, zvláště u dětí bojácnějších a hůře navazujících kontakt, je lépe raději vyčkat, **nečinit unáhlená rozhodnutí** a návštěvu zopakovat. Je třeba vyčkat, až bude vytvořena oboustranná náklonnost, na základě které dítě může teprve přejít ze zařízení do péče nové rodiny. Za účelem lepšího navázání kontaktu může ředitel zařízení po předchozím souhlasu obecního úřadu obce s rozšířenou působností dle místa trvalého pobytu dítěte **povolit pobyt dítěte mimo ústav**, tedy v domácnosti budoucích osvojitelů. Tento pobyt může být umožněn na dobu 14 dnů a dále může být dle potřeby prodloužen.

Zde bych upozornila na některé faktory, které mohou rozhodnutí o přijetí či nepřijetí dítěte ovlivnit.

Biofyzické faktory:

- **Heredita** – heredita je nesporně základní daností, kterou si dítě do náhradní rodiny přináší. Je to nevyhnutelné genetické dědictví po vlastních rodičích, s nimiž je nutné v další výchově počítat. Tak jako jsou v hrubých rysech geneticky podmíněny tělesné znaky člověka, tak je nepochybně geneticky podmíněn i temperament, inteligence a další základní rysy lidské osobnosti. Pokud jde o chování a tzv. sklony dítěte, lze tyto ovlivnit výchovou. Jinak je tomu však s tzv. dědičnými chorobami. Z našeho hlediska je důležité, že dnes u nás pracují speciální genetické poradny, takže v nejasných či podezřelých případech lze otázku možného hereditárního zatížení dítěte odborně

posoudit, tedy genetickým rozbořením případu lze alespoň přibližně odhadnout riziko možného onemocnění dítěte. Protože rodina s osvojeným dítětem má v podstatě plnit funkce vlastní rodiny, neměly by do ní přicházet děti s rizikem závažného genetického postižení vyšším než 10%.

- **Pohlaví** – lze konstatovat, že do náhradní rodinné péče přichází obecně více chlapců, přičemž větší zájem je o děvčátka. Vzniká tedy určitý nepoměr mezi „nabídkou a poptávkou“, a to v neprospěch chlapců. Působí zde zřejmě jen z malé části oprávněná představa, že výchova dívek je snazší. Za příznivý ukazatel lze pokládat, jestliže si uchazeči o dítě pohlaví neurčují a jestliže fakt příslušnosti k určitému pohlaví berou tak, jako kdyby se jim mělo narodit vlastní dítě, u něhož by rovněž nemohli pohlaví volit.
- **Tělesný zjev** by sám o sobě stejně jako pohlaví neměl zakládat indikaci osvojení. Stále však přetrvávají jisté předsudky, které rozhodování v tomto smyslu ovlivňují. Určité problémy přinášejí nápadnosti, které překračují běžný rámec normy, co lze označit jako nehezké či zvláštní (nápadná velikost, malost, obezita, malformace v obličeji či na ruce, zvláštní tvar hlavy, zvláštní rysy obličeje apod.). Druhou kategorií nápadností představují charakteristické rasové rysy. Nejčastěji jde o děti romské a některé míšence, především mulaty. Nápadnosti tělesného zjevu vytvářejí společenské komplikace a zvyšují nároky na vychovatele. Je tedy třeba, aby si budoucí osvojitelé byli těchto nápadností a všech z toho plynoucích komplikací dobře vědomi.
- **Tělesný a zdravotní stav** – k danostem, jež si dítě přináší do nového svazku, patří i jeho vybavenost po stránce tělesné a zdravotní. Z našeho hlediska mají význam především defekty, postižení, chronicky probíhající onemocnění, jež více nebo méně vychylují vývoj dítěte z normální dráhy a kladou zvýšené nároky na jeho nové vychovatele. Dítě s těžkým tělesným či zdravotním postižením, jež zakládá invaliditu, přichází v úvahu pro osvojení jen zcela výjimečně. V takovém případě je třeba zvlášť pečlivě vážit motivaci uchazečů. Speciální případ představují zdravotní vady se špatnou prognózou (např. cystická fibróza, srdeční vady, ledvinové choroby apod.), kde je osvojení kontraindikováno. Některé somatické defekty nebo onemocnění vyžadují pro rehabilitaci nebo léčení určité prostředí (astma, bronchitidy apod.), pak je přínosnější rodina žijící ve vhodném životním prostředí. Zvláštní skupinu tvoří děti

s drobným poškozením CNS (lehké dětské encefalopatie, lehké mozkové dysfunkce). Osvojitelé by měli být v těchto případech zvlášť poučeni a odborně vedeni.

Vývojové faktory:

- **Věk dítěte** – obecně řečeno, s přibývajícím věkem ubývá možností vhodné náhradní péče. Do osvojení se nejčastěji umísťují děti kojeneckého věku, přičemž věkovým limitem pro adopci je věk předškolní. U dětí nad 5 – 6 let by měla být dávana přednost jiným formám náhradní péče. U dětí nad 8 let přestává být osvojení přijatelnou indikací.
- **Vývojová úroveň dítěte a vývojová prognóza** – pro osvojení je nejvhodnější dítě, u něž lze předpokládat normální nebo nadprůměrnou inteligenci. Přijatelným řešením je dítě s podprůměrnou inteligencí, která může znamenat návštěvu základní školy speciální, osvojitelé si však musí být tohoto faktu vědomi a musí jej dokázat vnitřně zpracovat.
- **Mentální retardace** – osvojení přichází v úvahu jen u dětí s poruchou intelektového vývoje v pásmu lehké retardace. Může k němu dojít pouze za předpokladu, že osvojitelé jsou se stavem a prognózou dítěte dokonale seznámeni a přijímají je s tímto vědomím. Pro osvojení přicházejí dále v úvahu děti se sníženými intelektovými schopnostmi v pásmu slaboduchosti (tj. hraničním pásmu mezi defektivitou a normalitou), jež prognosticky ukazují na převedení dítěte do základní školy speciální. I zde je třeba, aby byli osvojitelé dobře informováni, neboť zde hraje roli otázka nároků a životních ambicí.
- **Vývojová retardace způsobená prostředím** – nepříznivý vliv prostředí se ve vývoji dítěte může projevit několikerým způsobem. Je spíše výjimkou, přichází-li do náhradní péče dítě, které by nebylo poznamenáno životem v předchozím nevhodném prostředí. Je nutno počítat s psychickou deprivací různého stupně a různých forem. Pro osvojení je vhodný typ provokativních dětí, které se při nedostatku citových podnětů domáhají pozornosti dospělých vychovatelů a typ dětí přizpůsobivých, které se neprojevují nijak nápadně a dobře se přizpůsobují prostředí. Do osvojení jsou

vhodné i děti, u nichž docházelo k zanedbávání. Nutná je opatrnost u dětí s poruchami chování vyvolanými nevhodnou předchozí výchovou. (Matějček, Z., 1992, s.193)

Jakmile se žadatelé s dítětem seznámí a rozhodnou se přijmout jej do rodiny, požádají o jeho svěření do péče budoucích osvojitelů. Obecní úřad obce s rozšířenou působností o této žádosti rozhodne a dítě svěří do jejich tzv. **předadopční péče**. Rozhoduje se opět v režimu správního řízení. Řízení se zahajuje na základě písemné žádosti podané žadatelem. Účastníky řízení jsou v tomto případě žadatelé a dítě, zastoupené opatrovníkem. Rodiče dítěte účastníky řízení nejsou, jestliže jimi nejsou v řízení o osvojení podle občanského soudního řádu. Protože nové vztahy v rodině jsou závažným zásahem do života dětí i náhradních rodin, je zákonem zajištěna nezbytná doba tří měsíců, kdy musí mít žadatelé dítě ve faktické péči před rozhodnutím soudu, a to na vlastní náklady.

Po nabytí právní moci rozhodnutí o svěření dítěte do péče budoucích osvojitelů (předadopční péče) si mohou žadatelé dítě vyzvednout v zařízení, kde se dosud nacházelo, a začít o něj osobně pečovat.

Nutné úkony po převzetí dítěte

Rodný list

Při propuštění dítěte z ústavního zařízení obdrží žadatelé jeho rodný list.

Nahlášení zaměstnavateli

Převzetí dítěte do péče budoucích osvojitelů je třeba ihned nahlásit zaměstnavateli, u kterého lze také uplatnit kromě dávek nemocenského pojištění (dávky v mateřství) případné pracovní volno i úlevu na daních.

Dávky státní sociální podpory

S rozhodnutím o předadopční péči vzniká také nárok na dávky státní sociální podpory, jimiž jsou:

- **Porodné** - nárok má osoba, která převzala dítě mladší jednoho roku do trvalé péče nahrazující péči rodičů. Jedná se o jednorázovou dávku, kterou uplatňuje žadatel na úřadu práce v místě svého trvalého bydliště. Dávka je nezávislá na příjmu žadatele.
- **Rodičovský příspěvek** - pokud se jedná o dítě do 4 let věku, event. 7 let věku dlouhodobě zdravotně postižené. Nárok uplatňuje žadatel u úřadu práce v místě svého trvalého bydliště. Jedná se o dávku nezávislou na příjmu žadatele.
- **Přídavky na dítě** - dávka se uplatňuje u úřadu práce příslušného dle trvalého bydliště dítěte. Jedná se o dávku závislou na příjmu žadatele.
- Eventuelně je možno uplatnit nárok na **sociální příplatek a příspěvek na bydlení**, přičemž obě tyto dávky jsou rovněž závislé na příjmu žadatelů.

Registrace dítěte u obvodního pediatra

Při propuštění dítěte z ústavního zařízení bude budoucím osvojitelům předána propouštěcí lékařská zpráva a očkovací průkaz dítěte. Je také možné, že vše bude odesláno přímo na adresu obvodního pediatra, jehož jméno a adresu žadatelé uvedou. Co nejdříve po přijetí dítěte do rodiny je třeba dostavit se s ním na vstupní lékařskou prohlídku. Je důležité, aby lékař mohl hodnotit péči žadatelů o dítě od samého počátku, neboť jeho vyjádření by mohlo být potřebné k následnému soudnímu řízení.

Registrace dítěte u zdravotní pojišťovny

Při přebírání dítěte ze zařízení obdrží žadatelé také kartičku jeho zdravotní pojišťovny, většinou se jedná o VZP. Pokud by chtěli tuto pojišťovnu do budoucna změnit, mohou tak učinit až po pravomocném rozhodnutí soudu o osvojení.

Přihlášení dítěte ve škole

Pokud budoucí osvojitelé přijmou dítě starší, které již dochází do školy, je třeba předem, tedy ještě v době, kdy s dítětem navazují kontakt, domluvit ve škole, kam mají v úmyslu dítě přihlásit, vše potřebné, aby měli jistotu, že škola dítě přijme. Ve škole, kam dítě dochází

z ústavního zařízení, je třeba nahlásit adresu nové školy, aby tam mohly být zaslány všechny potřebné dokumenty.

3.2.5 Řízení před soudem

V době předadopční péče navštíví rodinu sociální pracovnice obecního úřadu obce s rozšířenou působností příslušného dle místa trvalého bydliště žadatelů, a to za účelem **sociálního šetření**, které bude sloužit jako jeden z podkladů pro soudní řízení. Z tohoto důvodu je zapotřebí s touto pracovnící spolupracovat, převzetí dítěte jí včas nahlásit a dále s ní být v kontaktu. S největší pravděpodobností dítě a rodinu navštíví též sociální pracovnice, z jejíhož obvodu pochází dítě. Na obě tyto pracovnice je možno obracet se s jakýmkoliv problémy, jež vyvstanou ohledně péče o dítě, obě budou jistě nápomocny řešení.

Po uplynutí tří měsíců od pravomocného rozhodnutí o svěřeni dítěte do péče budoucích osvojitelů pomůže sociální pracovnice žadatelům se sepsáním příslušného **návrhu k soudu na osvojení dítěte**. Je nutné rozlišovat, zda dítě v té době dovršilo jednoho roku, neboť jak bylo již dříve uvedeno, rozlišuje se osvojení zrušitelné a nezrušitelné, přičemž návrh na osvojení nezrušitelné je možno podat až po dovršení jednoho roku dítěte.

K návrhu je třeba přiložit další **doklady**, a to:

- rozhodnutí obecního úřadu obce s rozšířenou působností o svěřeni dítěte do péče budoucích osvojitelů,
- rodný list dítěte,
- osvědčení o státním občanství dítěte,
- doklady o trestní bezúhonnosti žadatelů (výpis z rejstříku trestů),
- doklady o veškerých příjmech žadatelů,
- doklady o osobním stavu žadatelů – rodné listy, oddací list, eventuálně rozsudek o rozvodu,
- vyjádření obvodního lékaře o zdravotním stavu žadatelů,
- vyjádření obvodního dětského lékaře o zdravotním stavu dítěte.

Poté, co bude návrh doručen příslušnému okresnímu soudu, zahájí soud **řízení o osvojení dítěte**.

Před nařízením jednání ve věci soud vždy vyzve obecní úřad obce s rozšířenou působností v místě bydliště žadatelů o **prošetření poměrů žadatelů a dítěte a podání podrobné zprávy**. Obecní úřad obce s rozšířenou působností bývá zpravidla také ustanoven kolizním **opatrovníkem dítěte**. Tento opatrovník je dítěti ustanovován pro soudní řízení, přičemž v průběhu řízení hájí jeho zájmy. Při jednání vysloví také souhlas s osvojením dítěte.

K vlastnímu jednání soudu jsou přizváni **účastníci řízení**, kterými jsou v tomto případě žadatelé a opatrovník dítěte. Rodiče účastníky řízení nejsou.

Po provedeném řízení soud vynese **rozsudek**, kterým se dítě stane osvojencem navrhovatelů. Dítě získá příjmení osvojitelů a osvojitelé budou zapsáni v knize narození dítěte namísto jeho rodičů.

Po pravomocném rozhodnutí soudu tedy dítě získá naprosto jinou identitu.

Co je třeba dál učinit:

Příjmení dítěte

Dítě získává příjmení osvojitele, společný osvojenec manželů bude mít příjmení určené pro ostatní jejich děti. Pravomocný rozsudek soudu je automaticky zaslán na matriku v místě narození dítěte, která vydá dítěti nový rodný list.

Jméno dítěte

Osvojitelé mají právo zvolit osvojení souhlasným prohlášením před matričním úřadem jiné jméno než to, které má zapsáno v matriční knize. Musí tak učinit nejpozději do dosažení zletilosti osvojence. Je-li osvojenec starší 15 let, připojí k prohlášení jeho souhlas, bez něhož nelze ke změně jména dojít. (V případě dítěte nalezeného, nebo neurčeného jména rozhodne o jeho jménu soud na návrh osvojitelů již při soudním řízení o osvojení).

Rodné číslo dítěte

Po pravomocném rozsudku soudu o osvojení dojde rovněž ke změně koncovky rodného čísla dítěte. Změnu rodného čísla provádí výdejové místo, které přidělilo původní rodné číslo, a to na základě nového nebo opraveného rodného listu.

Přihlášení dítěte k trvalému pobytu

Pravomocný rozsudek soudu opravňuje osvojitele také k přihlášení dítěte do místa svého trvalého pobytu.

Cestovní pas

Pravomocný rozsudek soudu opravňuje osvojitele k podání žádosti o vystavení cestovního pasu pro dítě.

3.3 Závěr

Cílem této práce bylo vytvořit informační manuál pro náhradní rodiče se zaměřením na specifickou skupinu manželských párů, které z jakýchkoliv důvodů nemohou mít dítě vlastní a touží po úplné rodině. Práce měla sloužit k objasnění problematiky zákonného procesu osvojování dětí v ČR. Součástí praktické části bylo průzkumné šetření zabývající se zjištěním, jak je zákonný proces osvojování dětí v ČR vnímán samotnými žadateli o osvojení. Vlastní informační manuál byl vytvořen za pomoci analýzy sekundárních dat, konzultací s odborníky dané oblasti a využitím vlastních poznatků a postřehů z praxe. Došlo tak k ujednocení mnohých informací a jejich shrnutí do jednoho celku, který by mohl pomoci případným dalším zájemcům o osvojení přiblížit a zprůhlednit problematiku celého tohoto složitého procesu. Cíle práce bylo tedy dosaženo.

Průzkumným šetřením pomocí řízeného rozhovoru s žadateli o osvojení byly získány cenné informace o tom, jak je současný zákonný proces osvojování dětí v ČR vnímán právě těmito lidmi.

Průzkumem bylo zjištěno, že s ohledem na závažnost celé problematiky vnímají žadatelé celý proces jako přiměřený, kvitují dostatek získaných informací a vedení příslušnými odborníky,

přesto však poukazují na značnou zdlouhavost tohoto procesu a negativně vnímají i podrobné zkoumání jejich soukromí.

Mnozí žadatelé o osvojení např. v první fázi vnímají negativně, je-li jim uložena povinnost zúčastnit se přípravy k přijetí dítěte do rodiny, s poukazem na skutečnost, že biologické rodiče také nikdo neučí, jak mají vychovávat své děti. Po jejím absolvování pak naprostá většina osvojitelů přípravu kvituje, a to hlavně z důvodu, že měli možnost poznat další páry s obdobným osudem a také že získali mnohé cenné poznatky, které pak v péči o dítě použijí.

Ani množství vyžádaných dokladů, provedených šetření a konzultací s příslušnými odborníky, na které žadatelé poukazují, není dle mého názoru neúměrné, neboť je třeba si uvědomit, že děti, které se předávají do osvojení, jsou dětmi, které si ve svém krátkém životě již neblahou životní zkušeností jednou prošly, a je tedy naší povinností zajistit jim náhradní rodinné prostředí s co největší odpovědností tak, by se tato zkušenost v jejich následném životě již nikdy nemusela opakovat.

Skutečností je, že proces osvojování dětí se všemi svými náležitostmi je přes všechna nutná šetření procesem dosti zdlouhavým a že by bylo dobré zamyslet se na tím, jak by bylo možné tento proces urychlit.

3.4 Navrhovaná opatření

Pro zlepšení dané problematiky bych navrhovala některá opatření.

Zaprvé je zde otázka samotných dětí, které se do osvojení předávají. Legislativa tohoto státu přesně určuje, o jaké děti jde. Základním předpokladem osvojení je, že musí jít o dítě právně volné. Tedy musí zde být souhlas rodičů jako zákonných zástupců daný nejdříve po šesti týdnech života dítěte nebo rodiče musí být zbaveni rodičovské zodpovědnosti, zbaveni způsobilosti k právním úkonům nebo musí být soudem vysloven jejich tzv. kvalifikovaný nezájem o dítě. Bohužel ze zkušenosti z praxe vyplývá, že ne vždy jsou ze strany úřadů podávány včas příslušné návrhy k soudu např. s ohledem na zachování práv rodičů a současně ne vždy soudy pružně reagují na uvedené návrhy včasným zahájením řízení ve věci. Praxe ukazuje, že skutečně mnohé vhodné děti tak zbytečně dlouho čekají v ústavech na své budoucí rodiče. Novela zákona č. 359/99 Sb., zákona o sociálně – právní ochraně dětí z června roku 2006 napomohla řešení tohoto problému svým ustanovením, že sociální pracovníci jsou povinni navštěvovat děti v dětských domovech vždy jednou za tři měsíce oproti předcházejícím šesti měsícům a dále zakotvil i povinnost pracovat s původní,

biologickou rodinou dítěte. Takto byl sociálním pracovníkům vytvořen prostor pro pružnější reagování na situace dětí. Záleží tedy na jejich profesionálním přístupu, jak se k této otázce postaví. Důležité je skutečně individuální posuzování každého případu, práce s celou i širší rodinou a kvalitní hodnocení každé situace dítěte.

Zajímavá je např. i otázka posuzování sourozeneckých skupin, kdy je v naprosté většině případů navrhováno, aby tyto děti zůstaly pohromadě i v budoucí rodině. Bohužel většina žadatelů o osvojení požaduje pro začátek přijetí pouze jednoho dítěte a sourozeneckou skupinu neakceptuje. Mnohdy se jedná o případy, kdy jeden ze sourozenců, většinou mladší, zdravý, by byl bez druhého sourozence lépe umístitelný v nové rodině než sourozenci společně. Zde je třeba velmi uvážlivě a citlivě tyto situace posuzovat, přičemž v některých případech by se mohlo jevit v zájmu dětí jejich případné rozdělení a umístění každého z nich do jiné rodiny (např. děti s větším věkovým rozpětím, mezi kterými nevznikly sourozenecké vazby, tak jako v rodinách, kdy se např. jeden musel starat o druhého, byli odkázáni sami na sebe, když je matka opouštěla apod. Navíc starší sourozenec může mít zdravotní postižení, poruchu chování nebo je u něj zjištěn jiný syndrom, pro který je těžko umístitelný v osvojení).

Dále je třeba zamyslet se nad osobami samotných žadatelů, kteří procházejí procesem osvojení. Vzhledem k tomu, že doba, po kterou čekají na vytoužené dítě, je skutečně zvláště v jejich očích značně dlouhá, je nutné jim pomoci tuto dobu překonat s pokud možno co nejmenšími útrapami. Po absolvování všech potřebných šetření a vyšetření by bylo vhodné, aby příslušní odborníci zůstali s těmito lidmi v pravidelném, časově konkrétně daném styku, kdy by byli žadatelé informováni o tom, že jsou skutečně stále zařazeni do evidence žadatelů, že v seznamu žadatelů postupují, že se na ně tedy nezapomnělo a byla jim dodávána jistota, že dítě skutečně dostanou. Tyto pravidelné kontakty se zatím ne vždy uskutečňují a mnohdy záleží jen na samotných žadatelích, jak často a jak intenzivně se příslušným úřadům připomínají. Důležitý je rovněž citlivý přístup uvedených odborníků z řad sociálních pracovníků a psychologů, empatie a upřednostňování individuálního přístupu ke každému žadateli, aby tito neměli pocit, že jsou svými otázkami a vznášenými obavami úředníkům na obtíž apod..

Problémem stále zůstává zdlouhavé soudní řízení týkající se nejen právního uvolnění dítěte, ale i samotného osvojení, kdy soudy nejsou vázány žádnými lhůtami a mnohá řízení se zde značně protahují. Přínosem by jistě bylo, kdyby jednání o právním uvolnění dětí a vlastní

jednání o osvojení byla s ohledem na nezletilé děti nařizována přednostně a byla jim věnována náležitá pozornost.

Jak je patrné z již dříve uvedeného, k přijímání opuštěných dětí do nových (náhradních) rodin docházelo odedávna. Byla to praxe běžně užívaná mnoha kulturami. Slovo adopce znamenalo původně „vyvoliti“, tedy děti byly svými novými rodiči vyvoleny. Dnes je tomu jinak, **rodiče jsou vybíráni pro opuštěné děti.**

Podle našeho zákona o rodině za každé dítě zodpovídá jeho zákonný zástupce, zpravidla jeho rodič. Ne vždy však rodiče mohou tuto svou funkci s plnou zodpovědností vykonávat a o své dítě osobně pečovat. Právě proto je role těch, kteří zastupují děti, jež nemohou vyrůstat ve vlastní rodině, velice důležitým a nelehkým úkolem. **Je třeba porozumět práci soudců, pracovníků sociálně právní ochrany obecních úřadů, zaměstnanců krajských úřadů a Ministerstva práce a sociálních věcí, pracovníků kojeneckých ústavů, dětských domovů, psychologických poraden a dalších institucí, kteří v tomto případě hájí zájmy opuštěných dětí.** Cílem jejich snažení by mělo být především zajistit opuštěným dětem život v prostředí, které se nejvíce klasické rodině přibližuje, a tím je rodina adoptivní, eventuálně pěstounská. Je proto třeba nejdříve uvěřit těm, s nimiž se budoucí osvojitelé setkají, těm, kteří hájí zájmy, práva a potřeby opuštěných dětí a hledají uspokojivé řešení jejich dalšího vývoje. Je třeba pochopit a respektovat určitá pravidla této cesty. Na jejím počátku stojí období příprav, prověřování a posuzování samotných žadatelů a jejich rodiny. Není třeba se ničeho obávat, neboť by se mělo jednat o setkání se zasvěcenými odborníky, kteří budou žadatelům nápomocni.

4. Seznam informačních zdrojů

BUBLEOVÁ, V. a kol.: *Pěstouni mají právo na služby*. Vydání 1. Praha: Občanské sdružení rozum a cit, 2007. ISBN neuvedeno.

DUNOVSKÝ, J. a kol.: *Sociální pediatrie*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, spol. s.r.o., 1999. ISBN 80-7169-254-9.

HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z.: *České rodinné právo*. Vydání 2. Brno: MU v Brně a nakladatelství Doplněk v Brně, 2001. ISBN 80-210-2706-1.

MATĚJČEK, Z.: *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Vydání 1. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-83-6.

MATĚJČEK, Z. a kol.: *Osvojení a pěstounská péče*. Vydání 1. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3.

MATĚJČEK, Z.: *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Vydání 1. Praha: SPN, 1992. ISBN 80-04-25236-2.

NOVOTNÁ, V., PRUŠOVÁ, L.: *K vybraným otázkám osvojování dětí*. Vydání 1. Praha: LINDE nakladatelství s.r.o., 2004. ISBN 80-86131-56-4.

NOVOTNÁ, V. a kol.: *Zákon o sociálně právní ochraně dětí*. Vydání 1. Praha: LINDE nakladatelství s.r.o., 2000. ISBN 80-86131-26-2.

RADVANOVÁ, S.: *Výchova dětí v náhradní rodinné péči*. Praha: SPN, 1980.

VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vydání 3. přepracované a rozšířené. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.

5. Seznam příloh

1. Dotazník pro žadatele o svěřeni dítěte do své péče – část A
Dotazník pro žadatele o svěřeni dítěte do své péče – část B
2. Dotazník pro žadatele o zdravotním stavu – část A
Dotazník pro žadatele o zdravotní stavu – část B
3. Otázky pro řízený rozhovor

Přílohy (přílohová část)

Příloha č.1 část A

DOTAZNÍK PRO ŽADATELE O SVĚŘENÍ DÍTĚTE DO SVÉ PÉČE (osvojení , pěstounská péče , poručenství , jiné)

1. Osobní údaje:

Jméno a příjmení:

rozená:

Datum a místo narození:

Bydliště:

Státní příslušnost:

národnost:

Stav:

náboženské vyznání:

Číslo občanského průkazu:
(číslo cestovního pasu):

Vzdělání (název absolvované školy, druh odborné zkoušky):

základní , vyučen v oboru

středoškolské

vysokoškolské

jiné odborné zkoušky

Zaměstnání (název zaměstnavatele, Vaše postavení v zaměstnání apod.):

Zájmy:

Jste členem:

zájmového sdružení ano/ne

politické strany ano/ne

sportovního oddílu ano/ne

nábož.společnosti ano/ne

občanského sdružení ano/ne

jiné.....

.....

Pracoval/a jste – pracujete s dětmi ano/ne kde:

Zdravotní stav:

- Trpíte postižením tělesným , smyslovým , nebo duševní poruchou ano/ne, pokud ano, jedná se o stav vrozený , získaný ?

- Nemoci, na které se léčíte:

- Léčil/a jste se , léčíte se ze závislosti ano/ne, pokud ano – drogové ,
alkoholické , hráčské , jiné – jaké:

Jiné údaje o Vašem zdravotním stavu (alergie, dlouhodobé užívání léků, apod.):

Rodiče:

Matka

Jméno a příjmení: rozená:
Datum a místo narození:
Vzdělání:
Zemřela v roce:
Příčina úmrtí:

Otec

Jméno a příjmení: rozený:
Datum a místo narození:
Vzdělání:
Zemřel v roce:
Příčina úmrtí:

Sourozenci:

Ano/ne kolik: kolikátá/ý jste v pořadí?:

Jméno a příjmení	věk	zaměstnání
1.		
2.		
3.		
4.		

Manželství:

Manžel/ka

Jméno a příjmení: rozená/ý:
Datum a místo narození:
Datum uzavření sňatku:
Délka známosti před sňatkem:
Pořadí manželství:
Jste-li rozveden/a – kolikrát: v roce:
Kdo podal návrh na rozvod a z jakého důvodu:

Z předchozího manželství jsou děti ano/ne kolik:
Jste s těmito dětmi v kontaktu ano/ne jak často:

Žije někdo s Vaší rodinou ve společné domácnosti ano/ne

2. Jméno a příjmení:

Datum narození:

současný pobyt:

Dítě je vlastní , osvojené , v pěstounské péči , manžela , jinak

Zdravotní stav:

- prodělal/a běžná dětská onemocnění:
 - trpí postižením tělesným , smyslovým , duševní poruchou ano/ne
pokud ano, jedná se o stav vrozený , získaný , dlouhodobý , krátkodobý
- Dlouhodobě se léčí:

Ostatní údaje:

3. Jméno a příjmení:

Datum narození:

současný pobyt:

Dítě je vlastní , osvojené , v pěstounské péči , manžela , jinak

Zdravotní stav:

- prodělal/a běžná dětská onemocnění:
 - trpí postižením tělesným , smyslovým , duševní poruchou ano/ne
pokud ano, jedná se o stav vrozený , získaný , dlouhodobý , krátkodobý
- Dlouhodobě se léčí:

Ostatní údaje:

Uveďte, zda jste vychovával/a – vychoval/a nějaké dítě, současný styk s tímto dítětem, jeho věk, problémy, které se během výchovy vyskytly, Vaše výchovné poznatky a tendence, uveďte i jiné zkušenosti a poznatky z práce s dětmi:

Potvrzuji, že údaje, které jsem uvedl/a, jsou pravdivé a jsem si vědom/a toho, že uvedení nepravdivých údajů může mít za následek vyřazení mé žádosti z evidence žadatelů.

Datum:

Podpis žadatele:

Příloha č.1 část B

DÍTĚ SVĚŘENÉ DO VAŠÍ PÉČE (žadatelé vyplní společně)

1. Proč a jak dlouho uvažujete o přijetí dítěte do Vaší péče?
2. Hovořili jste s někým o Vašem záměru, pokud ano, jaký měl názor na Vaše rozhodnutí?
 - s dětmi:
 - s osobou, která s Vámi žije ve společné domácnosti:
 - s rodiči/ sourozenci:
 - se širší rodinou:
 - s ostatními:
3. Chcete čekat, než bude vyhledáno dítě podle Vašich představ?

Ano/ne	jak dlouho:	
Proč:		
4. Která z následujících možností je pro Vás přijatelnější?
 - získat dítě co nejdříve, nezáleží na tom, jaké bude
 - počkat tak dlouho, dokud nebude vyhledáno dítě podle našich představ
5. Chcete osvojení utajit před okolím?

Ano	ne	nevím
-----	----	-------
6. Kdo zůstane s dítětem po přijetí do rodiny doma?
7. Bude Vám s dítětem někdo pomáhat?

Ano/ne	kdo:	
--------	------	--
8. Přijmete dítě odlišného etnika než je Vaše?

Ano	ne	nevím
-----	----	-------

9. Přijmete dítě, u kterého bylo zjištěno

Postižení tělesné ☐	ano	ne	nevím
Postižení smyslové ☐	ano	ne	nevím
Duševní porucha ☐	ano	ne	nevím
Jiné onemocnění ☐	ano	ne	nevím

Jaké onemocnění by Vám nevadilo?

Léčitelné

Neléčitelné

Vzhledově zjevné

Jiné

Vaše představy o dítěti a jejich zdůvodnění:

Pohlaví:

Věk:

Vzhled, povaha, původ, apod.:

Zdravotní stav (intelekt) dítěte:

Jiné:

Podpis žadatelky:

Podpis žadatele:

Datum:

Přílohy k dotazníku:

- fotografie žadatelů (ne starší 1/2 roku)
- potvrzení zaměstnavatele o příjmech a posudek od zaměstnavatele
- kopie oddacího listu
- lékařská vyšetření podle žádosti orgánu SPOD
- další doklady, které si vyžádá orgán SPOD

Dotazník pro žadatele
o náhradní rodinnou péči

Příjmení a jméno:

Datum narození:

Bydliště:

Rodinný stav: ženatý/vdaná svobodný(á) rozvedený(á)

Anamnéza: (vyplní žadatel o NRP)

Rodinná:

- Vyskytlo se ve Vaší rodině (rodiče, sourozenci, děti) nějaké dědičné nebo závažné onemocnění?

NE

ANO – jaké

Osobní:

- Jaká závažnější onemocnění jste prodělal (a)?

- Byl(a) jste pro somatické (interní, neurologické, ortopedické apod.) onemocnění někdy v nemocnici?

NE

ANO – kdy

- pro jaké onemocnění?

- Byl(a) jste někdy v nemocnici pro duševní onemocnění?

NE

ANO- kdy

- pro jaké onemocnění

- Utrpěl(a) jste závažný úraz?

NE

ANO – kdy

- jaký

Zůstaly Vám nějaké následky? - NE - ANO – jaké

Nynější onemocnění:

- Léčíte se v současné době pro nějaké somatické (interní, neurologické, ortopedické apod.) onemocnění?

NE ANO – jaké

- Léčíte se v současné době pro nějaké duševní onemocnění?

NE ANO – jaké

- Docházíte pravidelně k praktickému lékaři?

NE ANO – jak často - z jakého důvodu

- Docházíte k odbornému lékaři?

NE ANO – jaké odbornosti

- jak často

- z jakého důvodu

- Užíváte trvale léky?

NE ANO – uveďte jaké

- Máte nějaké zdravotní obtíže a omezení?

NE ANO – jaké

- Pobíráte plný nebo částečný invalidní důchod?

NE ANO – jaký, odkdy

- Cítíte se zdrav(a)?

ANO NE – jaké máte obtíže

Prohlašuji, že jsem uvedl(a) pravdivé údaje.

Datum:

Podpis žadatele (ky)

Příloha č.2 část B

Vlastní lékařské vyšetření

(Vyplní praktický lékař pro dospělé)

Anamnéza: rodinná

osobní

sociální

Objektivní vyšetření:

Orientace

Kontakt

Sluch

Zrak

Chůze a stoj

Pohyblivost

Hlava

Krk

Hrudník

Břicho

Páteř

Končetiny – horní

dolní

Diagnostický souhrn:

Současná terapie:

Předložené odborné nálezy:

.....
Datum, razítko a podpis lékaře

Příloha č.3

OTÁZKY PRO ŘÍZENÝ ROZHOVOR

Úvod:

Vážená paní, Vážený pane,

v současné době provádějí pracovníci městského úřadu, v jehož obvodě bydlíte, průzkum týkající se zákonného procesu osvojování dětí v ČR. Jeho výsledkem by mělo být zjištění, jak je tento proces vnímán samotnými žadateli o osvojení. Prosíme o zodpovězení následujících otázek, které nám mohou objasnit přednosti, ale také úskalí tohoto procesu a do budoucna pomoci celý proces pokud možno přizpůsobit Vaším potřebám a požadavkům.

Ujišťujeme Vás, že celý průzkum je naprosto anonymní, a Vaše konkrétní stanoviska nebudou tedy zveřejňována.

Otázky:

1. Uveďte prosím, jak dlouhá byla ve Vašem případě čekací doba od podání žádosti o zařazení do evidence žadatelů o osvojení do doby vlastního převzetí dítěte:

2. Čekací doba na získání dítěte, kterou jste absolvovali, byla dle Vašeho názoru:
 - a) příliš dlouhá, očekávali jsme, že dítě dostaneme mnohem dříve,
 - b) dlouhá, ale přiměřená našim požadavkům a provedení potřebných šetření,
 - c) krátká, dítě jsme získali poměrně snadno a rychle,
 - d) máte-li jiný názor, uveďte jaký

3. Myslíte si, že informační zdroje, které potenciálním žadatelům o osvojení přibližují obecné informace o možnostech náhradní rodinné péče, jsou dostatečné?
4. Kde jste Vy osobně získali prvotní informace o postupu při osvojení dítěte?
5. Myslíte si, že jste v průběhu procesu osvojování dítěte dostali od příslušných odborníků všechny potřebné informace o postupu při osvojení?
- a) Ano, poskytnuté informace považujeme za ucelené a zcela vyčerpávající,
 - b) ano, poskytnuté informace byly dostatečné, dozvěděli jsme se téměř vše, co jste potřebovali,
 - c) ne, dostali jsme pouze kusé informace, mnohé jsme získávali jinou cestou než oficiální od příslušných odborníků,
 - d) ne, poskytnuté informace byly naprosto nedostačující a nevyhovující,
 - e) máte-li jiný názor, uveďte jaký
6. Myslíte si, že jste byli v průběhu osvojování náležitě poučeni o všech svých právech a nárocích?
- a) Ano, byli jsme poučeni uceleně a zcela vyčerpávajícím způsobem,
 - b) ano, poskytnuté poučení bylo dostatečné, dozvěděli jsme se téměř vše, co jsme potřebovali,
 - c) ne, dostali jsme pouze kusé informace, mnohé jsme získávali jinou cestou než oficiální od příslušných odborníků,
 - d) ne, poskytnuté informace byly naprosto nedostačující a nevyhovující,
 - e) máte-li jiný názor, uveďte jaký

7. Kdo (který odborník) Vám byl v průběhu celého procesu osvojování nejvíce nápomocen při řešení všech problémů a poskytl Vám nejcennější informace?
8. Jakým přínosem (v pozitivním i negativním smyslu) pro Vás byla příprava k přijetí dítěte do rodiny?
9. Uveďte prosím, jaká skutečnost Vás v průběhu celého procesu osvojování nejvíce pozitivně ovlivnila, co Vám nejvíce pomohlo, dodalo další energii apod.:
10. Uveďte prosím, jaká skutečnost Vám v průběhu celého procesu osvojování nejvíce vadila, co Vás odrazovalo od Vašeho rozhodnutí tímto procesem projít, ubíralo sílu vše řádně absolvovat:
11. Zákonný proces osvojení dítěte považujete celkově za:
- a) zbytečně zdlouhavý, podrobný, zaměřující se na zjišťování nadbytečných údajů a nevhodně zasahující do našeho soukromí,
 - b) přiměřený závažnosti problému,
 - c) povrchní, nedůsledný, nezabývající se podstatnými skutečnostmi, neřešící požadavky žadatelů ani potřeby dětí,
 - d) máte-li jiný názor, uveďte jaký

12. Uved'te prosím, jaké jsou Vaše náměty ke zlepšení celého procesu osvojování dětí, jakou pozitivní změnu byste uvítali:

Děkujeme Vám za spolupráci a čas, který jste nám věnovali.